

Univerzita Karlova
Fakulta sociálních věd
Institut politologických studií

Jsou rozvojová pomoc a míra demokracie spojené nádoby?

Diplomová práce

Autor:	Aleš Vokolek
Studijní program:	Politologie (N6701)
Studijní obor:	Mezinárodní vztahy
Vedoucí práce:	doc. PhDr. Běla Plechanovová, CSc.

Praha 2012

Bibliografický záznam

VOKOLEK, Aleš. *Jsou rozvojová pomoc a míra demokracie spojené nádobý?* Praha: Univerzita Karlova, Fakulta Sociální věd, Institut politologických studií. 2012. s. Vedoucí diplomové práce doc. PhDr. Běla Plechanovová, CSc.

Abstrakt

Diplomová práce *Jsou rozvojová pomoc a míra demokracie spojené nádobý?* má za cíl zjistit, jaký vliv má rozvojová pomoc na míru demokracie, přičemž rozděluje rozvojovou pomoc do čtyř skupin. Hypotézy práce jsou testovány na datech 48 zemí subsaharské Afriky v období po ukončení studené války do roku 2009. K dosažení svého cíle práce používá regresní metody nejmenších čtverců v kombinaci s klouzavými průměry, kdy na pozici vysvětlované proměnné figuruje buď míra demokracie dle hodnocení Polity IV Project, anebo míra demokracie dle hodnocení Freedom House. V první a druhé kapitole je představován teoretický koncept, ze kterého práce vychází. Ve třetí kapitole se rozebírají jednotlivé vysvětlované i vysvětlující proměnné a jejich deskriptivní charakteristiky. Ve čtvrté a páté kapitole je prezentován základní model, analyzovány odhadnuté výsledky modelu, které jsou včetně modelu v následující šesté kapitole podrobovány testování. Odhadnuté výsledky obou modelů potvrzují hypotézu o pozitivním vlivu rozvojové pomoci podporující tvorbu lidského kapitálu na míru demokracie, naopak vyvrací hypotézu a nacházejí negativní vliv institucionální rozvojové pomoci na míru demokracie. Model s demokracií dle Freedom House ještě navíc potvrzuje hypotézu o pozitivním vlivu hospodářské rozvojové pomoci na demokracii.

Abstract

Master Thesis called *Are the development aid and democracy inseparable?* aims to find out what impact does development aid have on democracy. The development aid is divided into four groups. Hypotheses are tested on data of 48 of countries from Sub-Saharan Africa in the period starting from the

end of the Cold War and ending in 2009. In order to achieve its aim, the study uses regression model of ordinary least squares in combination with moving averages, when in position of dependent variable stands either value of democracy according to Polity IV Project or value of democracy evaluated by Freedom House. In first two chapters is presented theoretical concept of this study, on which this study is based on. In third chapter dependent and independent variables are analyzed including their descriptive characteristics. In the fourth and the fifth chapter the basic model is introduced, estimated results are analyzed and in following sixth chapter the model and results are tested. The estimated results of both models confirm the hypothesis about positive influence of human capital development aid on democracy. On the contrary, both models disprove the hypothesis about positive relationship of institutional aid with democracy and they both find negative influence of institutional development aid on democracy. Moreover, the model with democracy by Freedom House confirms the hypothesis about positive influence of economic development aid on democracy.

Klíčová slova

rozvojová pomoc, demokracie, Afrika, lidský kapitál

Keywords

development aid, democracy, Africa, human capital

Rozsah práce: slov, znaků

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne 17. 5. 2012

Aleš Vokolek

Poděkování

Rád bych na tomto místě poděkoval doc. PhDr. Běle Plechanovové za její cenné rady a připomínky během psaní této práce.

Obsah

Úvod.....	1
1. Teorie demokracie	9
1.1. Demokracie a institucionální prostředí	11
1.2. Demokracie a občanská společnost.....	13
1.3. Demokracie a hospodářská úroveň	18
1.4. Demokracie a lidský kapitál.....	22
2. Teoretický základ práce	25
3. Data	29
3.1. Vysvětlované proměnné.....	30
3.2. Vysvětlující proměnné	32
3.2.1. Rozvojová pomoc	32
3.2.2. Ostatní vysvětlující proměnné	35
3.3. Deskriptivní charakteristiky proměnných	41
4. Model	42
5. Interpretace výsledků	43
6. Robustnost a testování výsledků	46
Závěr	49
Summary	54
Seznam literatury a dalších zdrojů	59
Internetové zdroje	62
Přílohy.....	64
Schválený projekt diplomové práce	74

Seznam použitých zkratk

AIDS	Acquired Immune Deficiency Syndrome (Syndrom získaného selhání imunity)
COW	Correlates of War
DAC	Development Assistance Committee (Výbor OECD pro rozvojovou pomoc)
EU	Evropská unie
HDP	Hrubý domácí produkt
HIPC	Heavily Indebted Poor Countries (Vysoce zadlužené chudé země)
HIV	Human immunodeficiency virus (Virus lidské imunitní nedostatečnosti)
HNP	Hrubý národní produkt
MMF	Mezinárodní měnový fond
MNČ	Metoda nejmenších čtverců
NGO	Non-governmental organization (Nevládní organizace)
ODA	Official development assistance (Oficiální rozvojová pomoc)
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development (Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj)
OSN	Organizace spojených národů
SB	Světová banka
UNDP	United Nations Development Programme (Rozvojový program Organizace spojených národů)
WHO	World Health Organization (Světová zdravotnická organizace)

Seznam tabulek

Tabulka A – Koeficienty modelů odhadnuté pomocí MNČ.....	43
--	----

Úvod

Industrializované země mají povinnost vůči státům, které se odhodlaly k demokratizaci. Každý musí pochopit, že je to rozvojová pomoc, co bude podporovat demokracii a lidská práva ... dozor a monitorování voleb není dlouhodobá záruka přechodu k demokracii ani k dodržování lidských práv. Musíme zajít ještě dál. Musíme pomoci státům změnit určité myšlenkové pochody a přesvědčit je, aby se pustily do strukturálních reforem. OSN musí být schopna těmto státům poskytnout pomocné prostředky, aby jim umožnila přizpůsobit instituce nutným způsobem, vzdělávat své občany, školit úřední aparát a vyvinout regulatorní systém uzpůsobený na podporu demokracie a ochrany lidských práv.¹

Zkoumání vztahu rozvojové pomoci a demokracie nemá příliš dlouhou historii, jelikož do konce studené války převažovala představa nutnosti výběru mezi demokracií a hospodářským růstem, a tak cílem rozvojové pomoci v té době bylo především podpořit hospodářský růst. Obecně se považoval hospodářský růst chudších rozvojových zemí za neslučitelný s demokracií² a podle tehdejších představ se po letech hospodářského růstu a růstu životní úrovně měla demokracie dostavit jaksi přirozeně sama. Z tohoto důvodu nejběžněji zkoumaným vztahem u rozvojové pomoci byl její vztah k hospodářskému růstu. Situace se začala výrazněji měnit až po ukončení studené války a zejména v posledních patnácti letech. Změnu započaly skandinávské státy, které jako jedny z prvních zabudovaly do svého procesu rozhodování o poskytnutí rozvojové pomoci podmíněné mechanismy týkající se úrovně dodržování

¹ Butrus Butrus Ghali, dostupné na:

<http://www.aidh.org/Forum/Unesco/DOCS/BoutrosGhaliE.html>

² Tyto představy vyvrátil Adam Przeworski: „nenašli jsme žádný důkaz, že by demokracie musela být obětována ve prospěch rozvoje. Země, které se úžasně rozvinuly během posledních 50 let, by toho pravděpodobně dosáhly jak za demokracie, tak za autoritativního režimu. Celkové příjmy rostly v průměru téměř stejnou měrou za obou režimů. Příjem na obyvatele rostl dokonce rychleji v demokraciích, což ale způsobil především nižší růst obyvatelstva v demokratických režimech“ (Przeworski. 2004: 323).

základních lidských práv, občanských svobod či úrovně demokratických praktik.³

Téma vztahu rozvojové pomoci a demokracie je tedy stále ještě nové, v České republice téměř neprobádané, zejména pomocí kvantitativní analýzy, kterou bude tato práce používat. Téma bylo vybráno jednak i z důvodu, že akademická obec stále ještě nedospěla k jednoznačnému názoru na efektivitu rozvojové pomoci⁴, a tedy zkoumání v této oblasti stále ještě může být přínosné. Zaostávání afrického kontinentu za zbytkem světa je význačné téma ve světové politice a rozvojová pomoc má podpořit tento region, a třebaže se už poslalo na jeho podporu mnoho miliard amerických dolarů, kýžené výsledky se stále nedostavují, otázka tudíž zní, zdali je rozvojová pomoc ta správná cesta? O Africký region se autor již zajímal ve svých předchozích pracích, jako bylo téma kolonialismu v Africe, vztah EU a Maghrebu, či koncept Odious debt v Africe a jelikož o efektivitě rozvojové pomoci se poslední dobou začíná čím hlasitěji diskutovat, rád by pomocí analýzy tyto názory ověřil a podložil je věrohodnými výsledky. K uchopení tématu byla zvolena kvantitativní metoda, jelikož kvantifikace rozvojové pomoci k tomu přímo vybízí, kdy lze přesně dohledat kolik a na jaký účel byla pomoc poskytnuta. Samozřejmě se kvantifikací připravujeme o bohatost dat oproti kvalitativní analýze a numerické vyjádření úrovně demokracie není ideální a všefkájící, ale na druhou stranu zjištění míry vlivu určitého faktoru potřebujeme podepřít jistými empirickými daty. Přínos práce může být jak na poli metodologickém, kdy se stále ještě hledá nejvhodnější metoda ke změření efektivit rozvojové pomoci na demokracii, tak na poli empirickém, kdy z empirických dat bude vyvozena odpověď na tuto otázku světové politiky.

Cílem této práce bude zjistit směr a sílu vlivu rozvojové pomoci na úroveň demokratických praktik v zemích přijímajících rozvojovou pomoc.

³ Severské země oficiálně přijaly podmínky týkající se lidských práv v roce 1988 a ostatní západní dárce je následovali během let 90. (Nielsen. 2009: 4).

⁴ Oficiální rozvojová pomoc (ODA) ze zemí patřících do DAC v roce 2010 činila 129 miliard USD, což představuje ovšem jen 0,32 % hrubého národního produktu (HNP) zemí DAC (OECD 2011), třebaže se tyto státy v 70. letech zavázaly na Valném shromáždění OSN, že budou posílat do rozvojových zemí 0,7 % svého HNP (podrobněji UN Millenium Project)

Zkoumaná oblast se omezí na státy subsaharské Afriky, tedy na všechny africké státy vyjma arabských států severní Afriky, které náleží spíše do regionu Blízkého Východu a které se od zbytku Afriky odlišují větší hospodářskou vyspělostí, bližším postavením k Evropě, demografickými charakteristikami či například revolučními procesy v poslední době. Zkoumané období, z něhož budou vycházet data, začíná rokem 1990 po ukončení studené války a skončí rokem 2009, časový úsek je zvolen jednak z důvodu, že rozvojová pomoc před ukončením studené války měla za cíl především podporu hospodářského růstu, či byla poskytována ze strategických důvodů⁵ a ne podporu demokracie a zejména protože rozvojová pomoc v této etapě dějin sloužila hlavně k rozšíření velmocenské sféry vlivu, a jednak z čistě praktického důvodu – pro dostatek dat týkajících se rozvojové pomoci. Jelikož většina rozvojové pomoci obvykle nenese nálepku „na podporu demokracie“, bude třeba nalézt jakési transmisní mechanismy, kdy určitá kategorie rozvojové pomoci má ve svém konečném důsledku vliv na zvyšování demokratické úrovně v zemi. Pro potřeby práce je rozvojová pomoc rozdělena do čtyř kategorií, z nichž následně vyplývají i hypotézy. Jedná se o tyto čtyři kategorie – rozvojová pomoc na podporu 1) institucionálního prostředí (zahrnuje rozvojové programy na podporu politických stran, výkonu soudnictví, organizaci demokratických voleb, atd.), 2) občanské společnosti a nevládních organizací (NGO), 3) hospodářství a infrastruktury a 4) vzdělání a zdravotnictví.⁶

Práce bude mít tedy za cíl otestovat následující hypotézy:

- 1) rozvojová pomoc zaměřená na zkvalitnění institucionálního prostředí a demokratických procedur zvyšuje demokratickou úroveň státu

⁵ „V roce 1983, pár měsíců po telegramu z americké ambasády v Kinshase, která varovala, že kontrola výdajů z rozvojové pomoci je nemožná, jelikož nohsledi režimu provádějí odklonění finančních prostředků i zboží, prezident Reagan požádal o zdvojnásobení americké pomoci jako odměnu Mobutu za vyslání jednotek na obranu USA podporovanou vládou v Čadu“ (Boyce. 1998: 210). „V roce 1987 MMF schválilo pod nátlakem USA novou půjčku DR Kongu (tehdy Zair), navzdory silným námitkám nejvyššího personálu MMF, což se stalo v době, kdy Mobutu povolil USA použít území DR Konga jako základnu pro tajné akce proti sousední Angole“ (Boyce: 1998: 210-211).

⁶ Složení jednotlivých kategorií rozvojové pomoci lze nalézt v přílohách v tabulce 5.

(podporuje demokracii buď přímo, či prostřednictvím následného přilákání dalších finančních toků do země)

2) podpora občanské společnosti a nevládních organizací vede ve svém důsledku k zvýšení demokratické úrovně v zemi

3) podpora hospodářství zvyšuje úroveň demokracie v zemi (zlepšuje životní úroveň lidí, kteří následně mohou projevovat i větší zájem o chod a fungování státu)

4) rozvojová pomoc na podporu vzdělání a zdravotnictví zvyšuje demokratickou úroveň státu (vzdělanější a zdravější lidé mají větší předpoklady, aby se zajímali o svá občanská práva a správu státu, čili tento druh pomoci souvisí s podporou růstu lidského kapitálu)

Otázka zní, proč by příliv levných peněz nebo dokonce peněz zcela zdarma měl vůbec mít negativní vliv na úroveň demokracie? Vždyť se stále ozývá, že je do Afriky třeba poslat další a další finanční zdroje. Na tuto otázku odpovídá celá řada studií, které se zabývají efektivitou rozvojové pomoci. Z teoretického hlediska se zabývá vlivem rozvojové pomoci na demokracii Stephen Brown (2005), který dochází k závěru, že bez podmíněnosti pomáhá rozvojová pomoc autoritativním režimům přežít, jelikož jim poskytuje zdroje ke kooptaci s opozicí, nebo k jejímu potlačení ... politická kondicionalita má nicméně potenciál k přesunu moci k umírněnější elitě a také opozici prostřednictvím otevírání politického prostoru a zvyšováním nákladů pro autoritativní praktiky“ (Brown. 2005: 193). Podle Josepha Siegleho (2007) „má rozvojová pomoc pozitivní vliv na demokracii v Africe, ale nejedná o univerzální jev, v některých případech nemusí rozvojová pomoc činit žádné rozdíly v pozorované demokracii“ (Siegle. 2007: 16). Empirické výsledky efektivity rozvojové pomoci podává například ve své práci Peter Boone, který dochází k závěru, že dlouhodobé programy rozvojové pomoci v letech 1971 až 1990 měly jen malý dopad na lidský rozvoj a investice, a že ve všech politických systémech se pomoc alokovala ve prospěch elity (Boone. 1996: 322-323). Dále zjistil, že pomoc

způsobuje růst velikosti státního sektoru, kdy spotřeba vlády roste přibližně o tři čtvrtiny celkové rozvojové pomoci (Boone. 1996: 293).

Ritva Reinikka zkoumala situaci školství v Ugandě, kde přestože 20 % rozpočtu státu jde oficiálně na školství, z těchto 20 % objemu vládních výdajů se na tento program dostane ke školám jen osmina oficiální částky, zbytek uvázne v rukou lokálních úředníků či politiků. Průzkum v ostatních afrických státech ukázal, že Uganda není výjimkou (Reinikka et al. 2004: 680). Alastair Smith připodobňuje rozvojovou pomoc ke zdrojům nerostných surovin, kdy tyto zdroje získané zdarma překáží tranzici k demokracii, jelikož omezují vliv podnětů na vedoucí představitele státu, aby liberalizovali poskytování veřejných statků. Růst poskytování veřejných statků podle něj totiž má v dlouhém období za následek růst poptávky po těchto statcích ze strany obyvatelstva a vyšší pravděpodobnost změny režimu, tento vývoj se poté jen už těžce zastavuje, což je nepříznivé pro současné osoby u moci. Jenomže zdroje zdarma nenutí vládní lídry tolik předávat tyto zdroje svým občanům (Smith. 2008: 792), jako by tomu bylo v případě, kdy by tyto zdroje pocházely z daní vlastních občanů. Podle Djankova rozvojová pomoc nezvyšuje investice, ale má pozitivní vliv na vládní spotřebu. To podle něj způsobuje snadnost přístupu k těmto zdrojům, a tak ve výsledku rozvojová pomoc může zapříčinit rentu dobývací aktivity mezi stranami u moci. Navíc se vláda může rozhodnout utratit zdroje ve prospěch jedné skupiny na úkor jiné jako důsledek rentu dobývacího chování, což nelze označit za efektivní naložení se zdroji (Djankov. 2006: 16). Knack (2004) ve své práci zkoumající dopad rozvojové pomoci na demokracii zjišťuje, že sice míra demokracie v Africe v letech 1975 až 2000 vzrostla ve více státech než v těch, co poklesla, ale tento progres může být jen okrajově spojován s rozvojovou pomocí (Knack. 2004: 261 – 262).

Práce bude zkoumat vztah rozvojové pomoci a demokracie pomocí kvantitativních metod, kdy prostřednictvím regresní analýzy bude měřen vliv na závislou proměnnou, kterou bude úroveň demokracie. Jako konkrétní metoda bude využita metoda nejmenších čtverců (MNČ)

v kombinaci s klouzavými průměry, jejichž používání je oblíbené zejména investičními analytiky. Klouzavé průměry, co do vědomí autora, v žádné práci zabývající se rozvojovou pomocí použity nebyly. Knack (2004) používá kromě MNČ řazený logit, mediánovou regresi a dvoustupňovou regresi nejmenších čtverců (2SLS). Nielsen et al. zkouší metodu matching v kombinaci s metodou difference-in-differences. Základní model této práce vypadá takto:

$$Y_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 X_{i,t} + \beta_2 Z_{i,t} + \varepsilon_{i,t}$$

kdy proměnná $Y_{i,t}$ udává hodnocení demokratické úrovně státu i v čase t , $\beta_1 X_{i,t}$ značí vektor proměnných kategorií rozvojové pomoci, $\beta_2 Z_{i,t}$ je vektor kontrolních proměnných, u kterých se předpokládá vliv na $Y_{i,t}$ a nakonec náhodná složka $\varepsilon_{i,t}$. Mezi kontrolní proměnné budou zahrnuty například podíl městského obyvatelstva na celkové populaci, podíl vývozu primárních surovin na celkovém exportu, podíl lidí nakažených virem HIV na celkové populaci, výdaje na zbrojení či objem splátek úvěrů z předchozích let. V datasetu bude rovněž zachyceno, zdali státy podstoupily ozbrojený konflikt či občanskou válku, což se bude zakládat na údajích databáze Correlates of War (COW), důvody pro výběr těchto proměnných a jejich očekávaný vztah k demokracii budou rozebírány ve třetí kapitole.

Je třeba zmínit problém endogenity, jež se může v modelu vyskytnout, jelikož existuje možnost oboustranné kauzality závislé proměnné demokracie a nezávislé vysvětlující proměnné rozvojová pomoc, kdy státy poskytující pomoc, mohou do svého rozhodování o udělení grantu zahrnout očekávaný růst demokratické úrovně recipienta, protože mohou pochopitelně chtít, aby jejich dotace byla explicitně vnímána jako efektivní. Nielsen et al. (2009) dokonce tvrdí, že tento rozhodovací proces může zajít až tak daleko, že si dárci mohou cíleně „vybírat vítěze“ (Nielsen et al. 2009: 11). V takovém případě by výsledky mohly být zkreslené, přesto se autorovi této práce nejeví jako vhodný způsob kontroly pomocí 2SLS prostřednictvím instrumentů především z důvodu velice obtížného splnění podmínek při používání instrumentů. Navíc práce používá ve svém základním modelu pětiletých klouzavých průměrů, jejichž podstata by měla

vyločit endogenitu v modelu, jelikož tzv. cílené „vybírání vítězů“ by byla metoda dárců vyžadující okamžitý dopad jejich rozvojové pomoci, tedy ne až v horizontu tří a více let.

Data pro hodnocení demokratické úrovně budou pocházet z datasetu Polity IV Project, který poskytuje větší škálu měření i více kategorií než třeba hodnocení demokracie od organizace Freedom House. Avšak za účelem porovnání bude základní model aplikován i na závislou proměnnou demokracie dle hodnocení Freedom House. Data pro rozvojovou pomoc budou vycházet z projektu AidData, který poskytuje rozsáhlejší dataset než OECD, ale bohužel ještě neposkytuje údaje o poskytnuté pomoci od soukromých dárců a NGOs, což je teprve v plánu projektu.

V práci bude použit koncept oficiální rozvojové pomoci (ODA), který OECD definuje jako *oficiální toky financí, jejichž hlavním cílem je podpora ekonomického rozvoje a blahobytu rozvíjejících se států, které jsou charakteristické zvýhodněnou úrokovou mírou a podíl grantu nejméně 25 % na celkovém objemu poskytnutých financí* (OECD. 2003), tyto finance mohou být poskytnuty jak při bilaterální spolupráci (mezi vládami, vládními institucemi a vládními agenturami), tak multilaterálními institucemi (mezinárodní organizace typu SB, MMF či UNDP).

Literatura zkoumající rozvojovou pomoc se zabývá zejména jejím vlivem na hospodářský růst. Autorů zabývajících se vlivem rozvojové pomoci na demokracii je výrazně méně. Dosavadní literatura zatím nerozlišovala mezi rozvojovou pomocí před a po ukončení studené války, což lze považovat za mírný nedostatek, i když a druhou stranu je pochopitelné, že autoři se snaží využít co nejdelší časovou řadu, aby měli k dispozici co největší panel. Ovšem tímto nerozlišováním si mohou vlastní výsledky zkreslovat, jelikož obě období se odlišovala částečně v cílech rozvojové pomoci, v hlavních poskytovatelích pomoci,⁷ či i podmínkách, které si dárci určovali dříve a stanovují nyní. Za další nedostatek, který

⁷ Například Sovětský svaz poslal do Afriky 3,746 miliard USD v rozmezí let 1955 až 1979, přičemž k hlavním příjemcům patřily Maroko (2,044 mld. USD), Alžírsko (709 mil. USD), Etiopie (197 mil. USD) a Guinea se Somálskem (165, resp. 164 mil. USD) (více k rozvojové pomoci Sovětského svazu v Gu 1983).

vytýká již svým předchůdcům Nielsen et al. (2009), lze označit používání proměnné rozvojové pomoci v agregátní formě, viz například (Burnside. 2000), (Daalgard. 2004), (Djankov. 2006) či (Knack. 2004), a při tom nezáleží, jestli je zkoumána vazba mezi rozvojovou pomocí a demokracií, nebo mezi rozvojovou pomocí a hospodářským růstem, v obou případech autoři počítají míru závislosti vysvětlované proměnné na rozvojové pomoci se všemi kategoriemi pomoci, ačkoliv nemají žádnou teorii podepřeno, proč by právě tato každá kategorie pomoci měla mít na závislou proměnnou vliv. Tento nedostatek se právě tato práce snaží odstranit.

Práce je koncipována následujícím způsobem: v první části bude rozebírána teorie demokracie především z pohledu jednotlivých hypotéz, jež používá tato práce. Druhá část se zabývá zejména předchozím výzkumem v problematice rozvojové pomoci. Třetí část popisuje data používaná v práci z hlediska jejich původu, použití a jejich deskriptivních charakteristik. Čtvrtá část představuje základní podobu modelu. Pátá část analyzuje výsledky modelu a jejich implikace pro tuto práci. V šesté části je model testován z hlediska Gauss-Markovových předpokladů a je také testována jeho robustnost.

1. Teorie demokracie

Demokratizační proces nemá jednorázový průběh, ale v praxi se rozděluje do několika částí, z nichž některé mohou trvat i několik let. Joseph Siegle dělí demokratizační proces do čtyř fází – otevření, průlom, tranzice a konsolidace, přičemž většina autorů zabývajících se rozvojovou problematikou se věnuje především dvěma fázím – tranzici a konsolidaci. „Otevírání režimu je období, kdy je vytvořen malý demokratický prostor, kdy je umožněna jakási politická debata a liberalizace. V této první etapě se také konkurující si představy uvnitř vládnoucí strany ohledně způsobu vládnutí dostávají na veřejnost. Fáze průlomu, jež se může vyvinout náhle, či postupně, je období, kdy se objevuje nový demokratický systém, často zakotvený v nové ústavě. Svoboda projevu a multipartijní volby se stanou normami a i lídři mimo vládnoucí stranu se mohou dostat k moci. Tranziční fáze, obvykle trvající deset až patnáct let, následuje po průlomu a je obdobím přebudovávání politických institucí podle demokratického vzoru. Konsolidace nastává ve chvíli, kdy demokracii akceptují všichni hlavní političtí aktéři jako jediný způsob soupeření“ (Siegle. 2007: 2). Důležitý rys demokratizace spočívá v tom, že se nejedná o jednotvárný proces, ale že každá etapa má svá specifika a následující etapa přitom závisí na vytvořených institucích v etapě předešlé. Avšak v praxi ne vždy lze jasně rozlišit jednotlivé etapy, ba právě naopak, etapy se obvykle buď překrývají, či probíhají souběžně.

Je třeba mít na paměti, že úspěšná demokratizace probíhá zevnitř, což ovšem neznamená, že v určitých fázích vývoje demokracie nemohou sehrát pozitivní roli i vnější aktéři. Jejich vměšování by ale mělo být přiměřené vzhledem k právě probíhající fázi demokratizace a jednotlivé kroky váženy citlivě, jelikož demokratizace je křehký proces, který může být kdykoliv zvrácen, jak se již mnohokrát ukázalo. Siegle uvádí příklady úspěšné a neúspěšné demokratizace v Africe, v nichž sehrály ambivalentní role i mezinárodní síly. Úspěšný případ představuje Benin, u kterého se ve fázi po průlomu nejen zvýšil objem rozvojové pomoci, ale například USA jako jedni z prvních zrušili Beninu dluh, který Benin měl u USA (Siegle.

2007: 8). Takový krok je velice důležitý, poněvadž dluhy zadlužených rozvojových zemí, které vytvořily předchozí nedemokratické vlády⁸, často tvoří velkou část výdajů nových vlád těchto rozvojových států, a tak splátky dluhů citelně omezují výdajové možnosti tranzičních států. Tudíž omezené možnosti nové vlády způsobují, že ke zlepšení životních podmínek obyvatelstva dochází jen nepatrně, pokud vůbec, což se ocitá v rozporu s očekáváními běžné populace, které si od přechodu k demokracii takové zlepšení slibovalo. Selhání nové vlády v tomto bodě může celý demokratizační proces ohrozit.

Jako druhý případ Siegle uvádí Niger, jehož demokratizační proces skončil neúspěchem. První nigerská demokratická vláda na počátku 90. let nechtěla přistoupit na hospodářské reformy požadované ze strany MMF. Trvalo dva roky, než došlo k dohodě a během tohoto období se velmi zredukoval příliv rozvojové pomoci. „Toto zpoždění stálo mladou demokratickou vládu přístup k důležitým externím finančním tokům v době vrcholu domácího a mezinárodní entuziasmu po demokratické změně (Siegle. 2007: 9).

V práci je proces vysvětlující transformaci přílivu finančních toků rozvojové pomoci na kýžené cíle – tedy v tomto případě zlepšení demokracie – rozdělen pomocí výše zmíněných hypotéz do čtyř skupin. Každá skupina představuje jeden kanál, pomocí kterého by se dle teorie měly přicházející finance v podobě rozvojové pomoci projevit na zvyšování kvality demokracie. V následujících částech budou vysvětleny teoretické základy pro hypotézy, že růst kvality či výkonu jednotlivých sektorů – 1) státní instituce, 2) občanská společnost a neziskové organizace, 3) hospodářství, 4) školství a zdravotnictví – mohou mít pozitivní dopad na demokratické praktiky rozvojových zemí. Avšak budou představeny nejen teoretické a empirické práce hovořící ve prospěch těchto hypotéz, ale i práce

⁸ Zejména mezi rozvojovými zeměmi se vedou diskuse, jestli jsou nové demokratické vlády povinny splácet dluhy vytvořené předchozími autoritativními vládami. Tyto názory se odrážejí v konceptu Odious debt. Avšak rozvojové země se obávají negativních reakcí věřitelů, kteří se rekrutují především z mezinárodních institucí či významných států, jejichž podporu potřebují pro svůj další rozvoj, a tak raději vedou s těmito věřiteli oddlužovací jednání, které znamenají zásadní omezení jejich hospodářské suverenity v důsledku plnění podmínek, jež si věřitelé pro dopuštění dluhů kladou.

tvrdící opak. Práce následně empiricky ověří platnost těchto hypotéz a zjistí tak, či tvrzení se více blíží realitě.

1.1. Demokracie a institucionální prostředí

Demokracie s kvalitou institucionálního prostředí bezprostředně souvisí, jelikož moderní chápání demokracie je založené na určitém institucionálním uspořádání, „instituce strukturují chování do stabilních, předvídatelných a opakujících se vzorců, institucionalizované systémy jsou méně volatilní a trvanlivější, což následně platí i pro institucionalizované demokracie“ (Diamond et al. 1995: 33). Institucionální uspořádání afrických rozvojových zemí je úzce spojeno s institucionálním uspořádáním bývalé koloniální mocnosti, které toto území dříve ovládala. Autoři prací na toto téma většinou předpokládají, že britské dědictví v podobě zvykového práva má pozitivnější dopad na demokratičnost následnických států v porovnání se zděnými systémy dalších bývalých koloniálních mocností, a proto jej zařazují jako vysvětlující proměnnou do svých regresí.⁹

Nevhodné nastavení institucí může mít fatální důsledky na praktický výkon demokracie. „Prezidentský model vládnutí často vede k centralizovanější formě kontroly, americké nastavení brzd a protivah mezi třemi vládními mocemi totiž obvykle u rozvojových zemí chybí. Dokonce i v případě kdy ústava ustanovuje tyto protiváhy, slabé instituce a politická kultura snižují dopad těchto ustanovení. Důsledkem je, že v mnoha případech vede centralizovaná exekutiva ke zneužívání moci a podkopávání demokracie“ (Samarasingha. 1994: 11). Nejedná se o ojedinělý názor, že pro začínající demokracie je vhodnější parlamentní model vládnutí, obzvláště co se týká zemí s rozmanitou národnostní a etnickou strukturou. Diamond et al. jako argumenty proti prezidentskému režimu zmiňují především souboj legislativy a exekutivy v podobě prezidenta, který často končí v patové situaci. Dále také tvrdí, že kvůli své většinové povaze existuje sklon dívat se na politiku jako na hru s nulovým součtem. A v

⁹ Například Goldsmith (2001) tuto proměnnou používá a vychází mu jako významná pozitivní proměnná, zejména pokud ji vztahuje k hodnocení demokracie dle Freedom House (ve vztahu ke ekonomické svobody dle Fraserova institutu už vychází spíše nesignifikantní a negativní).

neposlední řadě uvádějí, že kvůli své rigiditě, prezidentský systém, jehož představitelé ztratili veřejnou podporu, může vyvolávat ztrátu veřejné důvěry a podpory (Diamond et al. 1995. 39 – 41).

Samarasinghe vidí jako dva základní kameny politické demokracie jednak systém vlády a jednak politické a občanské svobody. „První obsahuje všechny vládní agentury a instituce, ten druhý instituce občanské společnosti“ (Samarasinghe. 1994: 10). Tento pohled se odráží i v kvantitativních měřeních kvality demokracie jako jsou indexy Polity IV Project či Freedom House, přičemž první index zachycuje zejména institucionální stránku vládnutí, zatímco druhý kvantitativně ohodnocuje dodržování politických práv a občanských svobod. Nasnadě je otázka, zdali tyto indexy jsou postačující k ohodnocení reálného výkonu demokracie. I proto je zapotřebí si definovat základní atributy, podle kterých bude demokratičnost režimu ohodnocována. Kromě obsazování veřejných politických pozic na základě svobodných a férových voleb, se k naplnění minimální definice demokracie vyžaduje „zaprvé záruka všeobecné participace založené na akceptování politické rovnosti mezi všemi občany a respektování občanských svobod a zadruhé smysluplné brzdy a rovnováhy exekutivní moci“ (Siegle. 2007: 1).

Podle Samarasingheho obzvláště v rozvojových zemích takové základní podmínky zdaleka nestačí, jelikož i rozvojové státy splňující tyto základní podmínky v praxi mohou fungovat zcela nedemokraticky: „zaprvé, nevolení veřejní představitelé mohou činit zásadní rozhodnutí, jež jsou dalece mimo rámec pravomocí zvolených představitelů. Za příklad lze uvést hospodářskou politiku, obzvláště rozhodnutí relativně nezávislé centrální banky. Zadruhé, armáda často vykonává moc, dokonce ačkoliv existuje demokraticky zvolená vláda. Zatřetí, přestože vláda je zvolena, většina může diskriminovat menšinu“ (Samarasinghe: 1995 7-8). Proto v souladu se Schmitterem přidává tři dodatečné podmínky pro demokracii: „1) občané musí být schopni ovlivnit veřejnou politiku mezi volbami, 2) správně zvolené vlády musí být schopny vykonávat moc bez kontroly nezvolených představitelů, 3) politika musí být samosprávná“ (Samarasinghe. 1994: 8).

Samarasinghovo pojetí ukazuje, že splnění formálních podmínek demokracie nemusí zaručit skutečnou demokratickou vládu, a tak nelze hodnotit způsob jen na základě několika kritérií, ale je vždy třeba hodnotit institucionální uspořádání v kontextu reálného fungování.¹⁰

S institucionálním uspořádáním souvisí i samotný výkon moci, jakým způsobem přistupují státní instituce k vládnutí, což souvisí s tzv. vládou zákona (*rule of law*), jíž propagují zejména mezinárodní instituce při výkonu své politiky vůči rozvojovým zemím. Vláda zákona vyžaduje, aby nejen občané, ale i státní instituce se chovali podle existujících zákonů, tedy aby byly dodržovány platné právní normy a občané nepodléhali libovůli státních orgánů, což se právě u autoritativních vlád stává. Kofi Annan definuje vládu zákona ve své zprávě Radě bezpečnosti OSN z roku 2004 jako: „princip vlády, ve které osoby, instituce a entity, soukromé i veřejné, včetně státu samotného, jsou zodpovědní zákonu, jež je veřejně schválen, vynucován na základě rovnosti, nezávisle rozhodován a který je shledáván v souladu s mezinárodními lidskoprávními normami a standardy“ (OSN. 2004). Vláda zákona bývá často zmiňována v souvislosti s hospodářským rozvojem, jelikož země s dobrou ochranou vlastnických práv a rychlým a kvalitním soudním systémem mají větší šanci k přilákání zahraničních investic. Proto i do této oblasti, kdy je demokracie vztahována k institucím, patří soudní systém, jenž je neodmyslitelnou součástí státních orgánů a který Diamond et al. považují za garanta zodpovědnosti vládních představitelů. Jako příklad, kdy soud naplnil tuto svoji roli, uvádějí Indii, kde nejvyšší soud neuznal ústavní dodatek přijatý parlamentem, který by vážně ohrozil demokracii v zemi (Diamond et al. 1995: 41).

1.2. Demokracie a občanská společnost

Distinktivním znakem organizací občanské společnosti od jiných kolektivních aktérů ve společnosti je jejich zájem o veřejnou sféru, jak jednájí ve vztahu k státu (bez toho aniž by se snažily získat kontrolu nad

¹⁰ Bohužel v tomto ohledu se kvantitativní analýza musí vždy spoléhat na ohodnocení režimů třetí stranou, jejichž ohodnocování může být buď příliš subjektivní, anebo příliš mechanické. V obou případech to může vést k nekvalitním datům, které následně negativně ovlivní i výsledky.

státem) a jak zahrnují a respektují pluralismus a rozdílnost (Diamond et al. 1995: 27). Občanská společnost a její zosobnění v podobě nevládních organizací (NGOs) bývá velmi často přijímána jako podmínka pro možnou demokratizaci země. Občanská společnost bývá chápána jako spojnice mezi státními strukturami a běžným obyvatelstvem a může se formovat na regionálních, zájmových a zejména v Africe i na etnických základech. Je třeba, aby občanská společnost požívala nezávislosti na státních institucích, jak již napovídá pojem nevládní organizace. Mercer (2002) ale varuje před ztotožňováním občanské společnosti s NGOs, obzvláště co se týká tohoto přístupu u dárců rozvojové pomoci, jelikož ti pak často podléhají dojmu, že když financují NGOs, tak budují občanskou společnost (Mercer. 2002: 10). Avšak tím nepopírá, že NGOs hrají důležitou roli v občanské společnosti, především ji posilují praktikami, jež jsou v souladu s demokratickými hodnotami. Zejména je třeba zdůraznit pluralizační roli, prostřednictvím které občanská společnost umožňuje být slyšet i zájmům minoritních uskupení ve společnosti. „Více civilních aktérů znamená více příležitostí pro širší škálu zájmových skupin, aby měly „hlas“. Znamená to také více autonomních organizací, které fungují jako hlídací pes ve vztahu ke státu, a rovněž více příležitostí pro vytváření sítí a aliancí občanských aktérů, kterou mohou vyvíjet tlak na stát“ (Mercer. 2002: 8).

Občanská společnost hraje důležitou roli s různou intenzitou ve všech fázích demokratizace. „Bez organizované základny ve společnosti, která by podporovala proreformní lídry, bez enormního tlaku zezdola, političtí lídři nemohou transformovat ustálený systém privilegií podle svého ... tudíž komplexní politická reforma vyžaduje vedoucí roli občanské společnosti.¹¹ Impuls a agenda pro reformu musí přijít především od nezávislých, NGOs, zájmových skupin, think-tanků, nadací, univerzit, intelektuálů a komentátorů, které leží mimo usazené vlivové struktury politického systému. Pouze tyto oblasti veřejného života, nacházející se v občanské společnosti, mají tu nezávislost, aby se dívaly na politický

¹¹ „V Jižní Koreji masivní studentské a dělnické demonstrace sehrály klíčovou roli při tlaku na institucionální ústupky, které vydláždily cestu k demokratické tranzici na konci roku 1987“ (Diamond et al. 1995: 28).

system kriticky a komplexně, a poté identifikovaly a vedly kampaň za změnu v rozsahu, který je zapotřebí“ (Diamond. 2001: 8).

Ze spolupráce s občanskou společností by se měla odvíjet strategie dárců rozvojové pomoci, pokud jako svůj cíl sledují rozvoj demokracie. Co totiž platí pro lokální proreformní lídry, musí náležitě platit i pro externí aktéry jako jsou dárci rozvojové pomoci, ba dokonce ještě ve větší míře. Bez spolupráce dárců pomoci s občanskou společností nelze očekávat naplnění cílů rozvojové pomoci, ale to se netýká jen finanční podpory těchto nezávislých organizací, ale týká se to i spolupráce při implementaci opatření, které patří do jiných oblastí rozvoje – např. hospodářského rozvoje. Diamond vidí klíčovou postavou občanské společnosti i ve fázi konsolidace demokracie, dokonce pravděpodobně ještě zásadnější než pro zavedení demokracie (Diamond. 1994: 7).

Diamond (1994) vyjmenovává funkce občanské společnosti, ze kterých vyplývají důsledky pro reální fungování demokracie. První funkce se vztahuje k omezování státní moci, kdy by společnost měla kontrolovat stát, podrobovat jej veřejnému dohledu, při kterém by hlídala, jestli se stát neuchyluje ke zneužívání pravomocí a neporušuje zákony. Občanská společnost by také měla fungovat díky své roli ve sdružování obyvatelstva jako doplněk ke stranické politice a stimulovat tak politickou participaci či schopnosti občanů v souvislosti s právy a povinnostmi jejich demokratického občanství. Tímto chováním by měly dosáhnout situace, kdy budou vytvářet další kanály pro artikulaci, agregaci a reprezentaci zájmů, než již existující v podobě politických stran. Obzvláště se to týká tradičně vyloučených skupin, jako jsou ženy anebo rasové a etnické menšiny. Existuje představa, že během působení v rámci organizace občanské společnosti jsou tito lidé zároveň i trénováni k tomu, aby se jednou mohli stát novými politickými vůdci. Nejen, že existují nevládní organizace i v rozvojovém světě specializující se na trénování budoucích politiků, ale když je nevládní organizace občanské společnosti úspěšná, její lídři tak získávají sebevědomí a schopnosti – organizování lidí, vedení administrativního personálu, vyjednávání dohod a koalic, spravování

svěřených fondů či vedení diskusí – jež jednou mohou využít rovněž v nejvyšší politice. Navíc tím jak se projevují na veřejnosti, když zároveň brání veřejný zájem, se dostávají do podvědomí a mohou získat podporu při své budoucí politické kandidatuře.

Svým působením občanská společnost může mít příznivý vliv na rozvoj demokratických hodnot ve společnosti, jako je tolerance, umírněnost, ochota ke kompromisu a respektování opačných pohledů na věc, což se jen umocní, pokud tyto normy přijmou lidé za své prostřednictvím své zkušenosti v rámci participace na občanské společnosti. Protože běžná společnost bývá velmi pluralitní ve svých názorech a oplývá velkým množstvím i protichůdných zájmů, rozvinutá občanská společnost by měla tyto rozpory mírnit, což by se mělo odrážet i v oslabování polarizačních tendencí v politickém konfliktu. Obzvláště nově vzniklá hnutí k aktuálním tématům mohou překonávat regionální, náboženské, etnické či stranické jinak existující dělící linie. Svou úlohu může občanská společnost sehrát i při hospodářských reformách, kdy na druhé straně stojí zájmy aktérů, kteří reformou ztratí, třebaže většinová společnost získá. Občanská společnost v takové situaci má úlohu zformování většinové společnosti, která právě obvykle bývá jinak nezformovaná, z čehož běžně těží menší zájmové skupiny (Diamond. 1994: 7 – 11).

Role občanské společnosti nesouvisí pouze s celonárodní úrovní, ba dokonce ještě podstatnější pozici ji náleží na lokální úrovni. Lokální občanská společnost a NGOs představují významného partnera pro dárcce rozvojové pomoci, s jejich pomocí mohou dárci lépe definovat potřeby místního obyvatelstva a také snáze implementovat řešení. Stephen Brown vidí v těchto lokálních skupinách i další výhody: „dárci nemohou zavádět demokracii bez zapojení lokální společnosti ... nezávislé místní instituce – jako církve, univerzity a profesionální sdružení – poskytují protirežimní jedince, kteří disponují základnou se zásadní podporou. Tito jedinci si mohou dovolit určitou svobodu slova, chránění svými mezinárodními kontakty a u církve i svou morální autoritou“ (Brown. 2005: 185). Avšak zejména v afrických státech může pro demokracii často pramenit nebezpečí

z lokální úrovně, africké společenské systémy jsou známy značnou etnickou roztržitostí, která se následně může negativně projevovat na politickém systému. Podle Mercera mohou tyto lokální „kulturní a sociální struktury rozvojových zemí fungovat jako zbránění k modernímu západnímu demokratickému rozvoji stejně jako k vybudování žádoucí občanské společnosti“ (Mercer. 2002: 11).

Mercer poté, co „oddělil“ občanskou společnost od NGOs, usiluje o to, aby popřel, že by NGOs vykonávaly funkce občanské společnosti, především co se týče zmírňovací funkce. „NGOs jsou často vnitřně nedemokratické, charakterizované autoritativním či charismatickým vůdcovstvím, konkurenční, rozpolcené podél třídních, genderových, religiozních, regionálních a prostorových zlomových linií, vedené buď státem, anebo dárci, anebo oběma. Jinými slovy, sociální, politické, kulturní a ekonomické rozpory, které existují v občanské společnosti, jsou pravděpodobně kopírovány (či dokonce zhoršovány) ze strany NGOs, než aby se proti nim postavily“ (Mercer. 2002: 13). Dále poukazuje na nerovnoměrný rozvoj NGOs, ať už tematický, nebo prostorový, kdy se NGOs vytvářejí především v městských oblastech a věnují se hlavně tématům sociálního blahobytu, jelikož tak získávají od dárců větší objem financí, když si dávají za cíl zlepšení situace chudých vrstev. V souvislosti s tím poukazuje, že tímto jednáním NGOs přebírají funkce jinak náležící státu, což v konečném důsledku může ohrožovat nejen moc státu, ale i jeho legitimitu. Posilování občanské společnosti prostřednictvím NGOs tak může stát reálně oslabovat, toto postavení NGOs pak popisuje jako v postatě „paralelní stát“, avšak NGOs chybí důležitý atribut, a to je zodpovědnost. Stát je za své činy zodpovědný (alespoň teoreticky), zatímco NGOs jsou maximálně zodpovědní zahraničním dárcům, ale už tomu tak není u jejich základny příznivců a řadových pracovníků (Mercer. 2002: 14 – 19). Navíc si všímá faktu, že „NGOs ve východní a jižní Africe se skládá z personálu, který pochází z městských a vzdělaných elit střední třídy s žádnými významnými kořeny v neprivilegovaných vrstvách ... ti totiž mají výhodu, jelikož mají přístup k informacím a kontaktům, které jsou k dispozici jen

v hlavních městech, kde se dárcovské organizace a zahraniční ambasády shromažďují ... navíc se zdá být zalíbení dárců v NGOs příznivé pro bývalé státní zaměstnance“ (Mercer. 2002: 14 – 15). Pokud by měl Mercer pravdu, tak by to znamenalo, že rozvojová pomoc podporující občanskou společnost skrze NGOs by ve skutečnosti oslabovala demokracii, namísto aby ji posilovala.

1.3. Demokracie a hospodářská úroveň

Téma vztahu demokracie a hospodářského úrovně zaměstnává autory jak politických věd, tak i ekonomie, již po několik desetiletí. Průkopníkem, který začal propagovat myšlenku tohoto vztahu, byl Seymour M. Lipset (1959), jenž se snažil nejen najít podmínky, které dávají vzniknout demokracii, ale také objevit instituce a hodnoty podporující její stabilitu (Lipset. 1959: 69). Ve své práci se snažil dokázat pomocí korelace, že existuje silný vztah mezi příjmem, vzděláním a náboženstvím na jedné straně a demokracií na straně druhé (Lipset. 1959: 72).¹² Lipsetova práce dodnes vyvolává mnoho dohadů, z nichž mnohé jeho závěry odmítají. Ačkoli neexistuje shoda ohledně toho, jestli demokracie způsobuje hospodářský růst, či hospodářský růst způsobuje demokratizační proces, předpokládá se, že obě veličiny se navzájem ovlivňují a také spolu souvisí. Velmi často bývá na podporu tohoto tvrzení uváděn fakt, že nejbohatší zemí, která zažila reverzní demokratizační proces, byla Argentina v roce 1975 s 6 055 \$ HDP na obyvatele. Navíc existuje opravdu jen málo příkladů, kdy došlo k pádu demokracie u alespoň mírně rozvinutých zemí. Z devíti případů pádu demokracie, které se přihodily zemím s více jak 3000 \$ HDP na obyvatele, se ovšem čtyři přihodily v Argentině, která se v tomto směru opravdu vymyká.¹³

¹² Svoji pozornost Lipset (1959) zaměřil především na čtyři procesy, které by mohly vést k demokratizaci a její stabilizaci, a to akumulace bohatství, růst míry vzdělání obyvatelstva, industrializace a urbanizace. Korelace s demokracií mu vyšla ve všech případech, nutno ovšem dodat, že i vzhledem k datu práce, zvolené metodologii a zkoumaném vzorku (obsahoval evropské, latinskoamerické a severoamerické země včetně ještě Austrálie a Nového Zélandu) je třeba s jeho výsledky zacházet s opatrností.

¹³ Przeworski s Limongi uvádějí zbylých pět: Uruguay v roce 1973 s 4034 \$, Surinam 1980 s 3923 \$, Chile 1973 s 3957 \$, Fidži 1987 s 3398 \$ a Řecko 1967 s 3176 \$ (Przeworski a Limongi. 1997: 171).

Mnoho dalších prací se pokusilo otestovat Lipsetovu hypotézu, k jedné z nejcitovanějších studií na toto téma patří práce Adama Przeworského a Fernanda Limongiho (1997), kteří rozdělují vysvětlení vztahu demokracie a hospodářského rozvoje na dvě možnosti. První vysvětlení, tzv. endogenní vysvětlení, se vztahuje k procesu, kdy hospodářský rozvoj má za následek i přechod k demokracii. U druhého vysvětlení, tzv. exogenního vysvětlení, může dojít k demokratizaci nezávisle na hospodářském rozvoji, ale setrvání demokracie je silně ovlivněno hospodářskou úrovní dané země. Docházejí k závěru, že „přechod k demokracii nesouvisí s hospodářským rozvojem. Demokracii zavádějí či nezavádějí političtí aktéři, kteří tím sledují své cíle. Demokracie může být etablována na jakékoli úrovni rozvoje, jakmile je ovšem etablována, hospodářská úroveň již hraje roli. Šance na přežití demokracie je větší, když je země bohatší“ (Przeworski a Limongi. 1997: 177).

Jejich velmi citovaná studie ovšem obsahuje celou řadu problémů a důvodů pro kritiku. Jejich zjednodušující rozdělení na demokracie a nedemokracie dle splnění všech čtyř základních podmínek neumožňuje zachytit demokratizační vývoj a jedná se tak příliš o statické rozčlenění. Další výrazné zpochybnění jejich závěrů ohledně zamítnutí endogenního vysvětlení přináší práce Carlese Boixe a Susan Stokes (2003). Ti argumentují, že lze samozřejmě očekávat nižší pravděpodobnost přechodu na demokracii na vyšších úrovních rozvoje, jelikož většina zemí, která dosáhla takových úrovní rozvoje, už se dávno demokraciemi stala, a tak zůstává jen pár zemí, které tento proces ještě nepodstoupily, následkem čehož pravděpodobnost přechodu musí nutně klesat (Boix a Stokes. 2003: 522).¹⁴ Dále vyčítají Przeworskému a Limongomu, že zcela opomíjejí vliv mezinárodních mocností během studené války (Boix a Stokes. 2003: 535), a tak provádějí další dvě oddělené regrese pomocí probitu. Jednu pro země nacházející se mimo sovětskou sféru vlivu a ve druhé ještě navíc vyřazují

¹⁴ Na podporu svého tvrzení uvádějí hypotetický příklad: „je rok 2050, zbývá jediný diktátorský režim, který vládne zemi s příjmem 10000 \$ na obyvatele, Jestliže tento diktátorský režim padne právě na této úrovni, vyvozovali bychom pravděpodobnost pádu diktátorského režimu jako rovnou jedné. Pokud by se tak nestalo, vyvodili bychom pravděpodobnost této změny jako rovnou nule“ (Boix a Stokes. 2003: 523).

země vyvážející ropu.¹⁵ Ve všech třech regresích významně vychází vyšší pravděpodobnost ve prospěch endogenní teorie demokracie, navíc s každým dalším omezením zkoumaného vzorku zemí se tato pravděpodobnost nadále zvyšuje.

Bruce Bueno de Mesquita s Georgem Downsem přicházejí s tvrzením, že vztah přechodu k demokracii a hospodářské úrovně se v poslední době oslabuje s tím, jak se autoritativní režimy poučily z pádu jiných autoritativních režimů a zlepšily své schopnosti dalšího přežití (De Mesquita a Downs. 2005: 77 – 78). Jako příklady odolnosti k demokratizaci uvádějí Rusko, Čínu a Venezuelu, kdy poukazují na jejich schopnost zvýšit náklady strategické koordinace pro opozici¹⁶, přičemž nezvyšují příliš náklady ekonomické koordinace, tato schopnost je naprosto zásadní pro autoritativní režimy při hospodářském pokroku, což provádějí tak, že neposkytují veřejné statky, jež jsou klíčové pro politickou koordinaci (De Mesquita a Downs. 2005: 80 - 81).

„Strategická koordinace je koncept pomáhající vysvětlit, proč by měl ekonomický růst podpořit demokratizaci. Proces funguje následovně: ekonomický růst vede k urbanizaci a zlepšení v technologiích a infrastruktuře. Tato zlepšení výrazněji umožňují komunikaci a nabírání členů novými politickými skupinami. Hospodářský růst také má sklon vést k vyšším investicím do vzdělání, jež obohacují opozici, jak systém poskytuje vzdělanější a sofistikovanější individuality, z nichž se mohou nabírat přívrženci“ (De Mesquita a Downs. 2005: 80). Představují tak transmisní mechanismus, jak se pokrok v oblasti hospodářství přesouvá i do pokroku v oblasti praktikování demokracie, avšak na druhou stranu dodávají, že tento mechanismus se oslabuje. Hospodářský rozvoj se projevuje na demokracii i přes urbanizaci, kterou také mimo jiné způsobuje.

¹⁵ Diamond et al. vysvětlují nerozvinutí demokracie v ropných státech také tím, že „kde hospodářský růst dalece předchází hlubším strukturálním a kulturním změnám, míra pravděpodobnosti demokracie bude nižší, než by bylo možné očekávat dle hospodářského rozvoje země“ (Diamond et al. 1995: 24).

¹⁶ De Mesquita a Downs chápou strategickou koordinaci například „aktivity zahrnující rozšiřování informací, nabírání a organizování členů opozice, vybírání lídrů, rozvíjení viditelné strategie ke zvýšení moci skupiny a vlivu na politiku“ (De Mesquita a Downs. 2005: 80).

Avšak podle Roberta Barra (1999) urbanizace spojuje dva protichůdné aspekty: „ulehčuje lidem setkávání a komunikaci, což je na jednu stranu sice pravděpodobně obtížnější potlačit, ale na druhou jednodušší pro autokrata tyto aktivity monitorovat a kontrolovat“ (Barro. 1999: 160).¹⁷

Alastair Smith využívá de Mesquitovo a Downsovo rozdělení veřejných statků na standardní veřejné statky a koordinační veřejné statky při implikaci pro alokování rozvojové pomoci. „Programy rozvojové pomoci naplánované na zlepšení standardních veřejných statků jako je očkování či jiné veřejné zdravotnické programy, budou pravděpodobněji úspěšnější než programy podporující svobodu informací, vládní transparentnost, nebo koordinační schopnosti ... spíše než aby místní lídři umožnili rozvojovým programům zlepšit sociální úroveň koordinačními statky, tak raději dají přednost perspektivě na přežití a budou drancovat zdroje těchto programů ke svému vlastnímu obohacení, či svých příznivců“ (Smith. 2008: 791). Jedná se o důležitou myšlenku týkající se efektivnosti rozvojové pomoci, jelikož tvrdí, že rozvojová pomoc, která se nachází v rozporu vládnoucí elity, nenajde naplnění svého určení, pokud prochází státními institucemi. Takové nakládání se zdroji z rozvojové pomoci by silně zkreslilo výsledky, zejména co se týká první hypotézy, jelikož rozvojová pomoc z této skupiny by tudíž měla být vládnoucí elitě trnem v oku pravděpodobně nejvíce a zároveň se přitom asi nelze vyhnout tomu, aby neprocházela státními institucemi, když právě ve zlepšení jejich fungování spočívá cíl tohoto druhu rozvojové pomoci.

Kauzalitu mezi demokracií a hospodářským rozvojem, neboli otázku zda kauzální vliv směřuje od hospodářského rozvoje k demokracii, anebo zda obráceně, zkoumali ve své práci Narayan et al. (2011) na vzorku 30 subsaharských zemí. Zkoumali tento vztah na úrovni jednotlivých zemí a došli k závěru, že, kromě případů několika zemí¹⁸, nebyl nalezen žádný vztah mezi demokracií a hospodářským rozvojem. V těch několika málo

¹⁷ Avšak v regresi Barrovi urbanizace vyšla negativní ve vztahu oběma veličinám Freedom House, i když byla významná jen marginálně

¹⁸ Z použití různých datasetů se potvrdil pozitivní vztah hospodářského rozvoje a demokracie v Botswaně, Nigeru, Čadu, Pobřeží Slonoviny a Gabonu, zatímco negativní vztah byl nalezen v DR Kongo, Keni a Nigérii (Narayan et al. 2011: 904).

případech, kdy byl potvrzen vzájemný vztah veličin, se ovšem potvrdila Lipsetova hypotéza, že hospodářský rozvoj vede k rozvoji demokracie (Narayan et al. 2011: 904).

Teorii endogenní demokracie asi nejlépe vysvětlují Przeworski a Limongi (1997), tedy jak se hospodářský rozvoj projevuje na demokratizaci země: „jak se země vyvíjí, sociální struktura se stává komplexnější, pracovní procesy začínají vyžadovat aktivní spolupráci zaměstnanců, a tak se objevují a organizují nové skupiny. Výsledkem je stav, kdy systém už nemůže být déle řízen příkazy, společnost už je příliš komplexní, technologické změny obdařily producenty jistou autonomií a soukromými informacemi, objevuje se občanská společnost a direktoriální způsoby kontroly ztrácí svoji efektivitu. Různé skupiny, ať už buržoazie, pracovníci, či prostě beztvářá občanská společnost, povstávají proti diktátorskému režimu a ten nakonec končí“ (Przeworski a Limongi. 1997: 157). I z tohoto rozboru transmisního procesu lze vyvodit, jak je hospodářský rozvoj důležitý pro rozvoj v ostatních oblastech, na druhou stranu hospodářský rozvoj se neobjevuje sám od sebe. Existují příznivé podmínky, při jejichž splnění by se země měla vydat na cestu hospodářského rozvoje. I proto autoři (Dalgaard et al. 2004, Burnside a Dollar 2000) zabývající se efektivitou rozvojové pomoci na hospodářském růstu zahrnují do svých regresí vždy proxy proměnnou pro kvalitu institucionálního prostředí. Má se obecně za to, že především dobré vymezení a následná ochrana vlastnických práv patří k základním podmínkám pro stabilní hospodářský růst rozvojových zemí. Lze i všimnout, že instituce hrají důležitou roli ve všech oblastech rozvoje, dobré vymezení vlastnických práv včetně jejich ochrany sice není dostačující podmínkou pro přechod k demokracii, ale nutnou ano. I z toho lze poznat, jak zásadní roli hraje hospodářský rozvoj při demokratizaci země.

1.4.Demokracie a lidský kapitál

Teorie lidského kapitálu, se kterou přišel ekonom Gary Becker, patří k důležitým aspektům v teorii demokratizace rozvojových zemí. I lidský kapitál tvoří část Lipsetovi teorie, leč samozřejmě Lipset tento pojem ještě

nepoužívá. Lipset se věnuje především jedné části lidského kapitálu, kterou tvoří vzdělání obyvatelstva na všech úrovních vzdělávacího systému: „vzdělání rozšiřuje rozhled lidí, umožňuje jim porozumět potřebě toleranci, potlačí jejich příklon k extremistickým a monistickým doktrínám a zvyšuje jejich schopnost činit racionální výběr při volbách“ (Lipset. 1959: 79). Glaeser et al. (2006) představuje tři hypotézy, jak míra vzdělání obyvatelstva ovlivňuje aktivitu v rámci občanské společnosti a následně posiluje demokracii: „dle první hypotézy v sobě vzdělávání zahrnuje rovněž indoktrinaci o ctnostech politické participace. Druhý pohled tvrdí, že velká část lidského kapitálu je ve skutečnosti sociální kapitál, z čehož plyne, že školy učí studenty, jak mají vzájemně spolupracovat. Třetí hypotéza chápe více vzdělané obyvatelstvo jako efektivnější ve všech ohledech, včetně pracovních a občanských aktivit, a tak oběma aktivitami lidé stráví pravděpodobně více času na úkor svého volného času“ (Glaeser et al. 2006: 4). Zejména třetí hypotéza je založená na faktu, že u vzdělanějších lidí lze očekávat vyšší návratnost z jejich participace na občanském životě (nemyslí se tím výnosy z voleb), což podle Glaesera obnáší především angažování se v lobbistických skupinách či obchodních federacích.

S růstem míry vzdělanosti se očekává, že bude zároveň „snižována i sociální nerovnost mezi obyvatelstvem, čímž by se měly zmírňovat pocity relativního strádání a nespravedlnosti u nižších tříd, tudíž i pravděpodobnost extremistické politiky“ (Diamond et al. 1995: 22). Tím Diamond poukazuje na vzájemné propojení vzdělání a hospodářského rozvoje, který by byl značně limitován, pokud by zároveň s ním nedocházelo i k rozvoji vzdělání. Samozřejmě, že růst vzdělanosti obyvatelstva neposiluje jen prodemokratické síly, ale posiluje rovněž i stávající autoritativní režim. Ale dle Glaesera, tím že demokratické síly disponují rozsáhlejší základnou příznivců, jak už ostatně vyplývá z původu slova demokracie, tak na ně působí efekt vzdělání silněji, než na stávající autoritativní režim (Glaeser et al. 2006: 24). Vyšší míra vzdělanosti nezaručuje stoprocentní ochranu demokratických režimů před antidemokratickými silami, jak ostatně ukázala meziválečná léta v Evropě. I proto Glaeser hovoří o efektu vzdělání spíše

obecně: „velikost vyzyvatele stávajícího režimu, jenž se snaží maximalizovat svůj úspěch, roste s úrovní vzdělání. Na nízkých úrovních vzdělání jsou stávající diktátoři vyzyváni nejúčinněji malými převraty, které často zahrnují skupiny nespokojených oponentů. Na vyšších úrovních vzdělání, optimální velikost povstání, jak proti diktátorskému režimu, tak i demokracii, roste“ (Glaeser et al. 2006: 29). Jinak řečeno, pokud se nachází vzdělanost obyvatelstva na nízké úrovni, nejpravděpodobněji je stávající vláda svržena vojenským pučem nebo jinou úzkou skupinou oponentů (případně klikou stávající vládní skupiny), která chce usilovat o výhody pramenící z vrcholné pozice. Pokud obyvatelstvo disponuje vyšší mírou vzdělání, převrat spíše probíhá formou celonárodního povstání, což pravděpodobně vyústí v zavedení demokracie. Otázkou zůstává, při jaké míře vzdělání se nachází bod zvratu, kdy převrat už neřídí úzká skupina jednotlivců ale široké masy lidí.

Autoři rozvojové problematiky používají celou škálu zástupných proměnných, které by měly co nejlépe zachytit růst vzdělání ve společnosti. Nejčastěji se jako proxy proměnná používá míra gramotnosti či podíl obyvatelstva na různých stupních dosaženého vzdělání. Důležitým faktorem, který tyto proměnné v sobě zahrnují, je rovněž vzdělanost žen. Čím vyšší míra vzdělanosti, tím pravděpodobněji budou vyšší míra vzdělanosti i u žen. Rovný přístup ke vzdělání patří k podstatným součástem každého demokratického režimu, Barro ve své studii zjistil, že rostoucí disproporce mezi primárním vzděláním mužů a žen snižuje hodnotu indexu volebních práv (Barro. 1999: 166). Vyšší rozdíly ve vzdělání žen a mužů totiž musí nutně znamenat i vyšší rozdíly ve mzdách a tedy i nižší postavení žen ve společnosti, což se následně odráží i na praktickém výkonu demokracie.

Druhá důležitá část lidského kapitálu spočívá ve zdravotním stavu člověka. Zatím v této oblasti chybí teorie, která by podrobně definovala vztah demokracie a zdravotní stav společnosti. Ale přesto se předpoklady tohoto vztahu ve studiích objevují, „lépe vzdělaní a zdravější lidé mohou být lépe informovanými aktivnějšími občany, kteří jsou živou vodou po

demokratické instituce“ (Goldsmith. 2001: 137). Barro (1999) používá ve své regrese i zástupné proměnné pro zdravotní stav obyvatelstva – očekávanou délku života a dětskou úmrtnost, což jsou asi nejběžněji používané proxy proměnné tohoto typu. V této práci bude ale použit jiná vysvětlující proměnná týkající se zdravotnictví, která sice nesouvisí s rozvojovou pomocí, ale s demokracií teoreticky ano, jak v práci později vysvětleno, a to počet lidí nakažených virem HIV a počet lidí onemocnělých s AIDS. Jedná se o závažný problém, jenž se dotýká především afrického kontinentu, s potenciálními negativními implikacemi pro demokracii.

2. Teoretický základ práce

Rozvojovou pomocí rozumí tato práce oficiální rozvojovou pomoc ODA¹⁹, kterou poskytují buď státy, jež jsou označovány jako bilaterální dárce, anebo mezinárodní instituce, jež jsou označovány za multilaterální dárce. Do této kategorie tudíž nepatří soukromí dárce, souhrnná data o jimi poskytnuté pomoci stejně ani nejsou k dispozici. Rozvojová pomoc má za cíl podpořit rozvoj v některé oblasti důležité pro vývoj státu (hospodářství, vzdělání obyvatelstva, zdravotnictví, infrastruktura, životní prostředí, výkon státních institucí, apod.), čímž se liší od humanitární pomoci, která má za cíl především udržet postižené obyvatelstvo naživu a poskytnout jim prostředky k uspokojení základních lidských potřeb. Do objemu poskytnuté ODA se ovšem nepočítají dary, půjčky a úvěry na vojenské účely.²⁰ Důležitou proměnnou u rozvojové pomoci je podíl grantu na celkovém poskytnutém obnosu pomoci. Aby mohla být rozvojová pomoc označena za ODA, musí být tvořena grantem alespoň z 25 %. Zejména v delším období může být samozřejmě rozdíl, jestli grantová složka tvořila 25 % či 100 % poskytnuté rozvojové pomoci, jelikož čím nižší je grantová složka, tím více musí příjemce v budoucnosti splácet a tyto finance pak mohou na některé budoucí důležité projekty (i třeba pro sledovanou oblast) chybět. Bohužel dataset této práce obsahuje informace o grantové složce jen v malém

¹⁹ Definice ODA již byla představena v úvodu práce, jedná se o definici OECD, které se drží i ostatní mezinárodní instituce včetně OSN.

²⁰ OECD (June 2006), Development Aid at a Glance: Report on Least Developed Countries.

množství případů, a tak tento faktor nemůže být zohledněn. Zajímavou informací také může být nesoulad mezi dárcem slíbeným objemem poskytnutých financí (*commitment*), jenž se vztahuje ke konkrétnímu projektu, a nakonec skutečným obnosem, který je opravdu doručen, k čemuž občas dochází (v některých případech dokonce může skutečně poskytnutý obnos tvořit jen několik procent slíbeného)²¹, ovšem většina autorů se tímto nesouladem vůbec nezabývá. Jako jediní z citovaných studií se pouze Clemens et al. (2004) pokusili alespoň částečně napravit tento nesoulad, když odhadli neznámá data o *disbursement* na základě poměru *disbursement* a *commitment* v období, pro něž měli data k dispozici. Zároveň ovšem upozorňují, pokud by období, pro které existují tyto data, bylo v tomto ohledu atypické, systematicky by to zkreslilo výsledky (Clemens et al. 2004: 16). Bohužel jejich dataset je poněkud užší než dataset této práce, který neobsahuje v žádném období údaje o *disbursement* u všech projektů, a tak musel být zvolen jiný způsob, což bude podrobněji popsáno v další části.

Rozvojová pomoc jako exogenní veličina přijímajících států patří k vděčným tématům odborných prací týkajících se rozvojové problematiky. Mnohé práce zkoumají vliv rozvojové pomoci na hospodářský růst (Burnside a Dollar 2000, Daalgard et al. 2004), na korupci v přijímajícím státu (Tavares 2003), snižování chudoby (Boone 1996). Dále se zabývají zkoumáním, jaký vliv má rozvojová pomoc na domácí investice a výdaje domácí vlády (Djankov et al. 2006, Boone 1996), či jaké příčiny ovlivňují velikost poskytované rozvojové pomoci (Alesina a Dollar 2000). Jak se od 90. let dárcovské státy²² a mezinárodní instituce hlásí při poskytování rozvojové pomoci k podporování demokracie a dobrému vládnutí, tak

²¹ Informace o skutečně poskytnutých financích jsou bohužel k dispozici až od roku 2000.

²² Mezi osm hlavních oblastí, do kterých se dělí americká rozvojová pomoc, patří i oblast podpory demokracie a dobré vlády. Rozšiřování počtu demokratických států náleží ke klíčovým cílům americké zahraniční politiky (více viz www.usaid.gov/our_work/). Tato oblast zahrnuje cíle, jako jsou posilování vlády zákona respektování lidských práv, podpora nefalšovaných a soutěživějších voleb a politických procesů, rozvoj politicky aktivní občanské společnosti, transparentnější a zodpovědnější vláda a podpora svobodných a nezávislých médií (více viz http://www.usaid.gov/our_work/democracy_and_governance/).

v posledních několika letech získává svou pozornost i analýza vztahu rozvojové pomoci k demokracii (Knack 2004, Nielsen a Nielson 2009),

Je třeba se také ptát, jaké faktory ovlivňují poskytnutí rozvojové pomoci, což souvisí s možnou endogenitou zástupné proměnné pro rozvojovou pomoc, která by v modelu byla přítomna, pokud by si dárci cíleně vybírali příjemce podle očekávaného budoucího zvýšení míry demokracie i bez jejich pomoci. Alesina s Dollarem vyjmenovávají hlavní důvody pro poskytnutí pomoci – chudoba příjemců pomoci, strategické zájmy, koloniální historie, obchod a politické instituce příjemce (Alesina a Dollar 2000: 35). K tomu lze ještě přidat počet obyvatel přijímací země, pokud pracujeme s rozvojovou pomocí v absolutních hodnotách. Alesina a Dollar se ve své práci snaží prokázat vliv na poskytnutí pomoci výše vyjmenovaných determinantů, například koloniální historie je důležitá samozřejmě jen pro bývalé koloniální mocnosti. Největší podíl poskytnuté pomoci ve prospěch svých bývalých kolonií na celkové poskytnuté pomoci mezi roky 1970 až 1994 tvoří u Portugalska (99,6 %) a Velké Británie (78 %) (Alesina a Dollar. 2000: 37). Autoři dále ukazují pomocí různých proxy proměnných, jak strategické zájmy světových mocností a největších dárců rozvojové pomoci (USA, Japonsko) ovlivňují jejich „štědrost“ při poskytování pomoci.

Není překvapením, že důvody pro poskytnutí pomoci se mezi hlavními dárci liší, například u skandinávských zemí roste pravděpodobnost, že bude poskytnuta pomoc, s vyšší mírou demokracie u přijímacích zemí, většina ostatních dárců (např. Belgie, Itálie, Rakousko, Francie) má tuto pravděpodobnost podstatně menší (Alesina a Dollar. 2000: 47). Obecně je vyšší míra demokracie korelována s vyšším objemem pomoci, ale tato jejich proměnná²³ patří spíše k proměnným se slabším vlivem. Jimi zjištěná korelace ale nijak nesouvisí s možnou endogenitou v této práci, jelikož endogenita by byla přítomna jen v případě korelace rozvojové pomoci s mírou demokracie pro futuro. Ani samotné bilaterální dárce nelze brát jako entity, jež sledují jediný účel, nebo případně více

²³ Jako proxy proměnnou pro míru demokracie používají indexy Freedom House.

účelů, které spolu ovšem souvisí. Obzvláště z důvodu, že bilaterální dárci jsou obvykle demokratické státy, v nichž se střetává mnoho i protichůdných zájmů, tak výsledná politika k rozvojovým zemím odráží tyto zájmy, z čehož vyplývá, že zájem rozvojových zemí často leží až na posledních místech pomyslného žebříčku důležitosti. Jiné zájmy sleduje ministerstvo obrany, jiné ministerstvo zahraničí, jiné opět ministerstvo obchodu a zájmy všech vládních agentur se pravděpodobně mohou lišit od zájmů nevládních agentur, které usilují o podporu rozvojových zemí.²⁴

Zásadní roli v době studené války hrály strategické zájmy, ke kterému mocenskému bloku země patřila, i proto tato práce zkoumá období až po ukončení studené války. Sovětský svaz a jeho satelity směřovaly svoji podporu do zemí jako Angola, Kuba, apod., zatímco USA a dárci ze západní Evropy podporovaly země jako DR Kongo či Libérie, které mimojiné poskytovaly své území pro základny amerických jednotek zasahujících v okolních zemích.²⁵ To ovšem neznamená, že by strategické zájmy po ukončení studené války přestaly hrát roli, Alesina s Dollarem se pokusili zachytit strategické zájmy největších dárců pomocí proměnné, která zachycuje shodné hlasování na valném shromáždění OSN. Provedením regrese zjistili, že „země, která je relativně otevřená, obdrží o 20 % více pomoci, relativně demokratická země o 39 % více, země s koloniální minulostí o 87 %, země hlasující s Japonskem o 172 %“ (Alesina a Dollar. 2000: 40). Jako významný faktor, který posílil sledování především strategických zájmů velkých zemí, mnozí autoři zmiňují 11. září, kdy spolupráci s rozvojovými zeměmi často determinuje jejich postoj k boji proti terorismu, tedy podpora bezpečnostních zájmů bohatých zemí.

²⁴ „V případě Keni Bushova (staršího) administrativa a Pentagon chtěli odměnit keňskou vládu vojenskou a hospodářskou pomocí za její podporu amerických vojenských a bezpečnostních zájmů (zahrnující Válku v zálivu, Súdán, Lybii a Somálsko). Kongres byl více zainteresovaný porušováním lidských práv ze strany režimu, zatímco americká agentura USAID chtěla bagatelizovat nespravedlnost voleb, aby rozpočet nebyl snížen“ (Brown. 2005: 195).

²⁵ V případě Libérie například stojí za povšimnutí počátky zahraničního dluhu, který v roce 2006 činil 3,6 mld. USD. „Jak nové dluhy, tak nedoplatky naakumulované během 26letého období, začaly s autokratickým režimem Samuela Doe (1980-1989), který si půjčoval od USA a dalších bohatých zemí G-8 jako výměnu za podporu jeho země při úsilí USA proti Muammaru Kaddáfímu v 80. letech“ (Jubilee. 2006).

Z těchto všech důvodů se ani v této práci neočekává endogenita, která by se mohla pravděpodobně objevit u jednotlivých dárců, ale ne v celkovém objemu poskytnuté pomoci, jelikož, jak už bylo řečeno, zájmů pro poskytnutí pomoci na straně dárců existuje bezpočet.

3. Data

V této části budou podobněji rozebrána data, s ohledem na to, odkud pocházejí, jak byla upravena a proč byly dané proměnné pro model vybrány. Rovněž budou analyzovány jejich deskriptivní charakteristiky. Dataset byl vytvořen autorem pro tuto studii, zahrnuje období od roku 1990 do roku 2009. Jedná se o dataset panelového typu, který obsahuje 960 pozorování, každému pozorování náleží jeden rok ve sledovaném období a jedna země, celkem dataset shromažďuje data pro 48 zemí subsaharské Afriky.²⁶ Jedná se o nevyvážený panel, tzv. chybí některá data, což už je například dáno tím, že stát Eritrea vznikl až v roce 1993, tudíž pro něj neexistují data v letech před získáním nezávislosti na Etiopii.

Většina dat pochází z databází Světové banky, což se týká údajů o podílu městského obyvatelstva na celkové populaci, vojenských výdajů vzhledem k HDP, objemu splátek úvěrů z předchozích let, exportu primárních surovin a merchandise exportu (exportu zboží) a údajích o HDP. Údaje o probíhající válce pochází z databáze Correlates of War, která používá hranici 1000 obětí vztažených k bojům, aby byl konflikt zahrnut do databáze (Sarkees bez data). Protože dataset končí rokem 2008, byla přesto autorem zachycena i neukončená válka v Čadu pro rok 2009. Ačkoliv dataset bývá kritizovaný zejména pro svoji uměle definovanou hranici, pro potřeby by měl být postačující, jelikož zachycuje, že státní orgány nemají vládu nad celým územím pod kontrolou a v zemi se vyskytují závažné problémy. Data o právních systémech států pochází z údajů Univerzity v Ottawě (University of Ottawa bez data). Za země se zvykovým právem byly označeny země, které mají čistý zvykový právní systém či ve smíšené formě s jiným typem právního systému, to samé platí i pro státy

²⁶ Chybí pouze Jižní Súdán, který vznikl až v roce 2011.

s muslimským právem. Jediná potíž se v tomto ohledu vyskytla u Súdánu, jehož právní systém podle údajů Ottawské univerzity v sobě kloubí zvykový i muslimský právní systém. Jelikož se jedná převážně o muslimskou zemi, byl Súdán v datasetu přiřazen muslimský právní systém. Údaje o binární proměnné zachycující přítomnost ropy v zemi vycházejí z informací CIA. Aby země mohla být označena za ropnou zemi, musí mít dle informací CIA k 1. lednu 2011 dokázané zásoby o objemu 100 miliónů barelů, jedná o subjektivně zvolenou hranici autora této práce (např. Česká republika podle těchto údajů má zásoby ropy v objemu 15 mil. barelů). Data o počtu lidí nakažených virem HIV se týkají středního odhadu Světové zdravotnické organizace (WHO), a tak se samozřejmě nejedná o přesné počty. Všechna data vedená v penězích byla původně vyjádřena v amerických dolarech a byla autorem této práce upravena o inflaci dle údajů o roční inflaci amerického dolaru z webových stránek InflationData.com, data jsou tedy v práci vedena v hodnotě dolaru z roku 2009.

3.1.Vysvětlované proměnné

Závislé proměnné zachycující kvalitu demokracie pocházejí z hodnocení demokracie dle Polity IV Project a dle Freedom House. Hodnocení demokracie dle Polity IV Project se pohybuje v rozmezí -10 pro nejvíce autoritářské režimy do + 10 pro nejdemokratičtější režimy. Pokud se v zemi nachází chaos či určitá forma bezvládní, většinou způsobené vnitrostátním konfliktem, Polity IV Project míru demokracie (autokracie) v zemi nehodnotí. Výsledná hodnota demokracie (autokracie) je prostým součtem ohodnocení jednotlivých komponentů politického systému. Mezi tyto sledované komponenty patří 1) způsob soutěžení při vytváření exekutivy, 2) otevřenost při soutěžení o vykonávání exekutivy, 3) omezení vedoucího představitele exekutivy, 4) soutěžení o politickou participaci a při hodnocení míry autokracie i 5) regulace politické participace. Jednotlivé komponenty mají různý počet variant, kterým se přiřazuje určitá váha, která

tvoří finální hodnocení politického systému dané země.²⁷ Z metodiky Polity IV Project lze vypožorovat, že hodnotí demokracii spíše z technického hlediska, jaké má země institucionální nastavení obsazování exekutivních úřadů a jak probíhá soutěžení o tyto úřady.

Druhý způsob hodnocení demokracie pochází od organizace Freedom House, která evaluuje míru demokracie ze dvou hledisek – politických práv a občanských svobod. Oba indexy se pohybují v rozmezí od 1 do 7, přičemž 7 značí nejméně demokratický režim z daného hlediska. V práci byly oba indexy sečteny, a tak závislá proměnná hodnocení demokracie dle Freedom House nabývá hodnot od 2 do 14, kdy země s hodnotou je hodnocena jako zcela demokratická z obou hledisek najednou. Demokracie z pohledu Freedom House se týká především dodržování základních lidských svobod a jejich ochrany z hlediska zákona dané země.

Na první pohled je patrné, že koncepty obou indexů jsou odlišné, tedy lze očekávat, že nebudou poskytovat zcela stejná hodnocení. Navíc při pohledu na data je znatelná menší proměnlivost u hodnocení dle Freedom House, což je dáno jejich chápáním demokracie jako výkonu občanských svobod a politických práv, tedy institucí měnících se v čase většinou jen velmi pomalu.²⁸ Přesto lze na grafu 5 vypožorovat korelaci obou proměnných, třebaže se rozhodně nejedná o perfektní korelaci. A to je právě důvod, proč jsou modely vytvářeny pro oba způsoby hodnocení, jelikož poskytují různá hodnocení a dívají se na demokracii odlišným způsobem. Oba indexy mají určité nedostatky, které vyplývají již z jejich konceptualizace demokracie, na které se snaží Yury Bosin (2007) upozornit ve své komparaci obou indexů²⁹: „důsledek jednostranného zaměření na omezení exekutivy je, že Polity IV nerozeznává rychlost sociálního a

²⁷ Podrobněji o jednotlivých váhách pro sledované proměnné lze nalézt v (Polity IV Project 2010). Polity IV Project hodnotí pouze státy s více jak půl milionem obyvatel, tudíž hodnocení pro Svatého Tomáše a Princův ostrov a Seychely chybí.

²⁸ „Jak se změny v občanských svobodách a lidských právech objevují více pozvolna než institucionální reformy, hodnocení Freedom House, na rozdíl od Polity IV, má velmi pomalou dynamikou s řídkými prudkými vzrůsty a poklesy“ (Bosin. 2007: 10).

²⁹ Fakt, že Polity IV Project „diskontuje“ své požadavky podle historického období není pro tuto práci podstatné, jelikož se zabývá až obdobím po roce 1989 (viz Bosinova kritika Polity IV na str. 9).

politického vývoje. Polity IV reflektuje pouze institucionální změnu a věnuje málo pozornosti sociálnímu kontextu, ve kterém se odehrává. Znamená to, že demokracie může být ukončena, nebo přivedena k životu zákonem či prezidentským dekretem“ (Bosin. 2007: 9). „Silný důraz na lidská práva vede ke zkreslení v neprospěch mladých demokracií, demokraciích v přechodu a post-konfliktních demokracií. V takových demokraciích se zavedení liberálních hodnot dramaticky opoždí za zavedením volebního systému ... není překvapením, že mladé demokracie mají nižší hodnocení než zralé demokracie“ (Bosin. 2007: 9 – 10).

3.2. Vysvětlující proměnné

3.2.1. Rozvojová pomoc

Hlavními sledovanými proměnnými v modelu, jejichž vliv na závislé proměnné tato práce zkoumá, jsou nezávislé proměnné obsahující objemy různých typů rozvojové pomoci. Data rozvojové pomoci pocházejí z projektu AidData, jenž zahájil svoji činnost roku 2009 sloučením dvou již existujících projektů.³⁰ AidData oproti nejčastěji používaným datům OECD zahrnuje větší množství rozvojových projektů, jelikož obsahuje nejen projekty uložené v databázi OECD, jež zachycuje dárce Výboru OECD pro rozvojovou pomoc (DAC)³¹, ale také je rozšiřují o projekty dalších bilaterálních a multilaterálních dárců. Dataset sesbíraný projektem AidData se stále vyvíjí a lze očekávat, že bude poskytovat nejen data většího počtu dárců, ale také podrobnější údaje o jednotlivých projektech, tudíž se dají v budoucnu předpokládat přesnější studie o rozvojové pomoci, které díky podrobnějším údajům budou moci zkoumat i širší okruh témat. Výsledný dataset této práce obsahuje údaje o celkem 295 786 rozvojových projektech v subsaharské Africe. Jak je patrné z grafu 1 a tabulky 1, počet rozvojových projektů vytrvale roste a zejména po roce 2000 roste exponenciálně.

³⁰ Více informací lze nalézt přímo webových stránkách, které jsou uvedeny ve zdrojích práce.

³¹ DAC funguje při OECD a jedná se o fórum pro dárce rozvojové pomoci, které bylo založeno roku 1961 a nyní zahrnuje 24 členů, kteří se řadí k nejbohatším státům na světě (členem je i EU jako taková), mezi pozorovatele patří Světová banka, MMF a UNDP. Více informací OECD bez data.

Obdobná charakteristika platí i pro údaje o objemech závazků k poskytnutí rozvojové pomoci, třebaže jejich růst v 21. století není tak strmý jako je tomu u počtu projektů. Roku 2009 dosáhl objem závazků o poskytnutí rozvojové pomoci téměř 62 miliard USD³², což je obdobné množství jako v polovině 90. let za tři roky dohromady. Jak si lze všimnout v grafu 2 a tabulce 2, objem těchto závazků v přepočtu na jeden projekt byl nejvyšší na počátku 90. let, kdy zavázaný objem na jeden projekt činil téměř 9 milionů USD, poté prudce padá na hodnotu 3,5 milionu USD v roce 1994, v zbytku 90. let sice poměr ještě mírně klesá, ale v 21. století se hodnota chová poměrně stabilně. Tato statistika by mohla vypovídat o změně trendu a financování spíše menších projektů, což by mohlo souviset s poklesem podílu objemu financí směřovaných na podporu hospodářského růstu, jak je patrné z grafu 3, a růstem podílu ostatních typů rozvojové pomoci.

Rozdělení do jednotlivých skupin bylo provedeno na základě hypotéz podle toho, do jaké míry daný typ³³ pomoci souvisí s danou hypotézou. Navíc ve výpočtech figuruje jedna zvláštní proměnná rozvojové pomoci, jež se netýká žádné hypotézy, ale jejíž vliv na demokracii může být zajímavý, jedná se o rozvojovou pomoc ve formě oddlužení starých úvěrů, které rozvojové země nejsou schopny splácet.³⁴ Rozdělení do jednotlivých skupin se nachází v tabulce 5. Je třeba říci, že se nejedná o ideální rozdělení podle představ autora. Podtypy základních druhů dle AidData by v případě přesnějšího rozlišení v datasetu AidData byly umístěny do skupiny jiné hypotézy, než současné rozlišení umožňuje. Jako příklad lze uvést, že do skupiny podpory institucí je zahrnuta i podpora občanské společnosti, která by se v případě přesnějšího rozlišení nacházela ve skupině na podporu nevládních organizací. Do podpory nevládních organizací by také patřila i

³² Nehledě na to, že práce počítá se „skutečně“ (odhad) poskytnutými financemi, tento celkový objem se na výsledcích neprojevuje a to jednak, protože část financí jde na regionální projekty (na podporu jižní Sahary) a nejsou údaje o tom, jaký podíl daná země získává, a jednak, protože práce nezkoumá vliv všech typů rozvojové pomoci včetně humanitární pomoci, avšak převážná část objemu rozvojové pomoci vliv na výsledky má.

³³ AidData rozděluje rozvojovou pomoc zhruba do 20 základních typů, více informací na AidDatab.

³⁴ V tabulce 4 si lze všimnout nárůstu podílu oddlužovací rozvojové pomoci na celkové pomoci okolo roku 2005, což patrně souvisí s oddlužovací iniciativou *High Indebted Poor Countries* (HIPC).

podpora postavení žen ve společnosti, která se nachází v typu multisektorová rozvojová pomoc (se kterým tato práce nepočítá) společně s ochranou životního prostředí. Důvody pro rozdělení v tabulce 5 by měly být poměrně zřejmé z teoretické kapitoly o jednotlivých hypotézách. Zahrnutí typu rozvojové pomoci na podporu komunikace do skupiny NGO bylo provedeno dle již v předchozím textu zmiňovaná teorie Alastaira Smithe (2008), který vidí růst koordinačních veřejných statků jako důležitý faktor při zavádění demokracie. Což se obzvláště projevuje u nevládních organizací, jimž usnadnění komunikace zlepšuje jejich koordinační schopnosti.

V předchozím textu bylo již upozorňováno na nesoulad mezi slíbeným finančním obnosem rozvojovým zemím (*commitment*) a skutečně poskytnutou rozvojovou pomocí (*disbursement*). Většina autorů tento nesoulad nerozlišuje, přestože toto nerozlišování může zkreslovat jejich finální výsledky, navíc slíbená rozvojová pomoc se může lišit i časově. Moment, kdy jsou finance skutečně poskytnuty, může proběhnout i v jiném roce, tzv. později, než je uvedený rok závazku. Bohužel data neposkytují informace o skutečné rozvojové pomoci u všech rozvojových projektů v datasetu, třebaže se podíl dostupných informací o skutečně poskytnuté rozvojové pomoci v čase zvyšuje³⁵, avšak v žádném roce nedosahuje úrovně 100 %. Proto bylo třeba vytvořit mechanismus, který by pomohl odhadnout skutečně obdržené finance pro danou zemi v daném roce. Je třeba ale zdůraznit, že je zde stále jen o odhad, který by se ale dle autora předpokladu blížil co nejvíce realitě. Pro potřeby této práce byla vytvořena následující formule:

$$\sum D_{N,t} = \left(\frac{\sum D_{i,t}}{\sum C_{i,t}} \right) * \sum C_{N,t}$$

Kdy $\sum D_{N,t}$ je suma skutečně poskytnuté rozvojové pomoci pro zemi N v roce t. Tato suma se rovná podílu součtu skutečně poskytnuté rozvojové

³⁵ V letech 1991 – 1995 jsou k dispozici informace o skutečně poskytnuté rozvojové pomoci v 24, 51 % případů, v letech 1995 – 2000 v 24, 78 % případů, v letech 2001 – 2005 v 46, 03 % případů a v období 2006 – 2008 v 62, 01 % případů.

pomoci všech projektů i v daném roce t ($\sum D_{i,t}$) a součtu slíbené rozvojové pomoci všech projektů i , u kterých je k dispozici informace o skutečně poskytnuté rozvojové pomoci, v daném roce t ($\sum C_{i,t}$). Tento výsledný podíl je násoben sumou slíbené rozvojové pomoci pro zemi N v roce t ($\sum C_{N,t}$). Jinak řečeno, z projektů, u kterých je k dispozici informace o skutečně poskytnuté rozvojové pomoci, je vytvořen index pro každý rok a tímto indexem je ve finále násoben součet závazků o rozvojové pomoci pro jednotlivé země. Nejedná se o jediný možný způsob, jak vytvořit index tohoto typu. Rovněž byl testován podobný index pro každou zemi v letech 2006 až 2008, avšak žádná země neměla stabilně vysokou proplacenost či naopak nízkou proplacenost. Proto z obavy ze zkreslení výsledků byla zvolena výše popsaná metoda. Zkreslení by mohlo nastat v případě, kdyby byla pro některou zemi v daném roce dostupná data jen několika málo projektů a zároveň pokud by některý projekt vykazoval extrémně odlišnou proplacenost (především abnormálně nízkou).

Vývoj hodnoty vypočítaných indexů pro jednotlivé roky jsou zobrazeny v grafu 2 a tabulce 2, na nichž je patrný určitý cyklický vývoj, i když se jedná jen o hypotetické vysvětlení. Na počátku 90. let je zřetelný nárůst proplácení, což by mohlo souviset s nadšením po ukončení studené války, v 2. polovině 90. let dochází opět k poklesu, což by mohlo souviset s hospodářskou krizí rozvojového světa, jako byly Asijská krize, Mexická krize či Ruská krize, které mohly částečně odradit dárce od proplácení svých závazků. Další pokles lze vyzorovat v posledních letech od roku 2007, což by mohlo souviset s nastupující globální hospodářskou krizí, kdy právě z důvodu že finance jsou vypláceny až určitou dobu po závazku, by se tento pokles mohl začít projevovat již na závazcích před rokem 2008. Ovšem jedná se pouze spekulace, které se jen obtížně ověřují.

3.2.2. Ostatní vysvětlující proměnné

Mezi vysvětlující proměnné byly vybrány, kromě již rozebíraných druhů rozvojové pomoci, binární proměnné zvykové právo, muslimské právo, přítomnost ropy, válka a poválečné období (trvající dva roky po skončení války). K dalším proměnným patří – podíl obyvatelstva

infikovaným virem HIV na celkové populaci, podíl městského obyvatelstva, podíl armádních výdajů na HDP, podíl exportu surovin na celkovém vývozu zboží a podíl splátek státních dluhů na HDP. Některé vysvětlující proměnné se vyskytují i v jiných studiích zabývajících se vlivem rozvojové pomoci, jiné jsou v této práci dle autorova vědomí použity poprvé a vycházejí většinou z jiných teorií netýkajících se rozvojové pomoci. V takovém případě se často jedná o teorii demokracie anebo studii zabývající se demokracií.

Proměnná zvykové právo je poměrně hojně používaná proměnná, využívají ji například Nielsen et al. (2009) a Goldsmith (2001). Její použití vychází z idey, že zděděné britské zvykové právo má za následek kvalitnější post-koloniální vládu. Proměnná muslimský právní systém zatím dle vědomí autora v žádné studii použita nebyla³⁶, její zahrnutí do modelu souvisí se snahou do určité míry rozlišit zbývající referenční skupinu v modelu, která je tak nyní tvořena zeměmi s občanským právním systémem. Rozdělení zemí do jednotlivých skupin dle právního systému lze nalézt v tabulce 6. Toto rozdělení proběhlo podle následujícího klíče: pokud má země smíšený systém a jeho součástí je také muslimské právo, země je označena jako země s muslimským právním systémem³⁷, pokud má země smíšený systém obsahující zvykové právo (a ne přitom muslimské) je označena jako země se zvykovým právem.³⁸ Zbývající státy se nachází v položce ostatní a tvoří tak referenční skupinu, ke které se binární proměnné zvykové právo a muslimské právo ve výsledcích vztahují.

Další binární proměnnou je přítomnost ropy využívanou i v dalších studiích v různých formách, v této práci je za ropnou zemi označená země s prokázanými rezervami nad 100 miliónů barelů. Dle zjištění Rosse (2001) „ropa ubližuje demokracii, navíc ropa páchá více škody v na ropu chudých zemích než na ropu bohatých“ (Ross. 2001: 356) I kvůli Rossovu zjištění se nejví jako nejvhodnější používat produkci ropy jako vysvětlující

³⁶ Někteří autoři používají proměnnou muslimská země, což může do jisté míry být velmi podobná proměnná, ale použitá v odlišném kontextu.

³⁷ Tedy nehledě na to, jak podstatnou část tvoří na celkovém právním systému.

³⁸ Státy s právním systémem v jeho čisté verzi jsou samozřejmě rovněž zahrnuty do příslušných skupin.

proměnnou³⁹, navíc pouze vědomí o zásobách ropy může mít negativní vliv na politickou situaci v zemi a ve výsledku zabránit skutečné těžbě ropy, proto může mít ropa devastující účinky na demokracii, aniž by byla reálně těžena. Jediná potenciální potíž se zvolenou binární proměnnou ropa souvisí s tím, že se těžko zjišťuje, kdy byla ropa objevena. U binární proměnné ropa se tak očekává v modelu negativní vliv na míru demokracie.

Binární proměnná válka se rovná jedné v případě, že dle databáze *Correlates of War* byl v daném roce v zemi konflikt. Její použití vychází z předpokladu, že pokud na území státu probíhá konflikt, tak si taková situace vyžaduje zvláštní režim, který obvykle není zcela v souladu s demokracií. Jiný důvod pro existenci korelace mezi demokracií a válkou pramení ze situace, kdy je rozpoután konflikt právě proto, že se v zemi vyskytuje příliš autoritativní vláda, anebo se může jednat o vnitropolitický mocenský souboj, jenž přeroste v otevřený konflikt. Studie zabývající se demokracií a rozvojovou pomocí tento faktor neřeší, některé jiné studie rozvojové pomoci vylučují ze svého datasetu roky s probíhajícím konfliktem v dané zemi. V části této práce dochází neúmyslně k podobné situaci, jelikož *Polity IV Project* nehodnotí míru demokracie v případě vážného konfliktu, kdy navíc nastává v zemi bezvládní.⁴⁰ Proměnná válka a neexistence hodnocení míry demokracie dle *Polity IV Project* jsou vzájemně korelovány na úrovni 30 %. Z tohoto důvodu lze očekávat nižší významnost vlivu binární proměnné válka v modelu s hodnocením dle *Polity IV Project Democracy* než v modelu s hodnocením dle *Freedom House*. Mezi vysvětlujícími proměnnými se nachází binární proměnná poválečné období, která se rovná jedné ve dvou letech následujících po ukončení konfliktu. Její použití má snahu odlišit toto přechodné poválečné období od běžných let, kdy se na politické situaci neodráží právě ukončená válka. Toto přechodné období se samozřejmě v zemích různí, přičemž pravděpodobně bude záležet i na vážnosti konfliktu. Zvolené období dvou let je náhodně vybraná

³⁹ Produkci ropy například používají ve studii Nielsen et al. (2009).

⁴⁰ Tímto způsobem se například zcela vylučuje Somálsko v regresi na míru demokracie dle hodnocení *Polity IV Project*. Somálsko má hodnocenu míru demokracie dle *Polity IV Project* pouze v jednom roce z dvaceti sledovaných let.

perioda. Od této proměnné se neočekává zásadní význam, spíše by měla podpořit rozdíl mezi běžným obdobím, které je referenční hodnotou, a konfliktním obdobím.

Podíl obyvatelstva nakaženým virem HIV na celkové populaci je proměnná, která souvisí s obavami objevujícími se v posledních letech, že nárůst podílu virem HIV nakažené populace bude mít negativní dopad na mladé africké demokracie, především v jižní části kontinentu, kde se choroba vyskytuje asi v největším množství. Dopadem AIDS na státy jižní Afriky se zabývá ve své studii Robert Mattes (2003), který poukazuje na hlavní nebezpečí viru HIV v souvislosti s tím, že postihuje především mladé a ekonomicky aktivní obyvatelstvo. Podává ekonomickou analýzu, kdy podle něj v důsledku očekávání kratšího života nakažení lidé méně spoří a investují do svého vzdělání a svých schopností. Negativní dopady se projevují i na firmách, které musí zaučovat stále nové a nové zaměstnance a morálka stávajících zaměstnanců klesá a jejich počet absencí roste, čímž se celkově snižuje produktivita práce (Mattes. 2003: 4). Tyto negativní dopady by samozřejmě měly mít především vliv na hospodářskou úroveň země, ale nejen že i ta může ovlivňovat míru demokracie země, Mattes také poukazuje na negativní dopady týkající se vlády. Což se týká především rozpočtu, kdy čím dál větší podíl musí být vynakládán na zdravotnictví a sociální služby v důsledku nárůstu sirotek (Mattes. 2003: 5).⁴¹ To ho vede k předpovědi rostoucí závislosti na dárcích rozvojové pomoci, „kteří už se podílejí dvěma třetinami na HIV/AIDS rozpočtu v nízko a středně příjmových zemích po celém světě“ (Mattes. 2003: 5).

Nebezpečí pro demokracii spatřuje i v tom, že „HIV/AIDS ohrožuje přinejmenším dvě politické instituce, tou první je instituce zodpovědná za organizování a řízení svobodných a spravedlivých voleb ... ztráta nestrannických dohlízejících úředníků v kombinaci s komplikovanou registrační procedurou voličů v multistranických systémech států jižní

⁴¹ „V průmyslovém srdci Jižní Afriky, provincii Gauteng, je polovina lůžek ve veřejných nemocnicích obsazena pacienty s AIDS ... Jihoafrická vláda roku 2003 předvíдалa nárůst počtu sirotek z tehdejších 150 tisíc na 2 milióny v roce 2010, tedy čísla dalece přesahující možnosti sociálního systému“ (Mattes. 2003: 5).

Afriky poskytuje větší příležitost k podvodu. Dále rostoucí počet mrtvých dává vládám větší příležitosti na užívání černých duší při volbách“ (Mattes. 2003: 7). Poukazuje i na rostoucí nutnost dodatečných voleb kvůli smrtím poslancům, oslabování občanské společnosti, jejichž členové jsou mladí a mobilní a jsou často na cestách.⁴² „V nejextrémnější verzi se mohou lidé ze zoufalství obrátit k autoritářům ... kteří jim slíbí nabídnout řešení. Mohly by to být například politická či náboženská hnutí, které budou snažit svést pandemii na náboženské prohřešky, menšiny nebo vnější síly“ (Mattes. 2003: 8).

Použití proměnné podíl městského obyvatelstva vychází Barrových (1999) determinantů demokracie: „růst urbanizace lidem jejich setkávání a vzájemnou komunikaci, což je pravděpodobně obtížné potlačit, ale na druhou stranu to autoritářům usnadňuje monitorovat a kontrolovat tyto aktivity“ (Barro. 1999: 4). Proměnná podíl městského obyvatelstva tedy může mít jak negativní, tak pozitivní efekt. Stephen Knack (2004) zahrnul do svého modelu podobnou proměnnou, která mu ovšem nevýznamná. Avšak on ji použil v jiných podobách, jednak jako změnu podílu městského obyvatelstva vydělené počátečním podílem městského obyvatelstva, jednak počáteční podíl městského obyvatelstva, použití dvou takto podobných proměnných mohlo rozmělnit jejich vliv a ty tak mohly ztratit významnost.

Smysl použití podílu vojenských výdajů na HDP spočívá v tom, že čím víc země vydává na armádu, tím více tyto finance pak v jiných oblastech musí chybět. Obzvlášť by vztah měl platit u rozvojových států, které trpí nedostatkem finančních prostředků na pokrytí základních státních služeb, jako jsou školství či zdravotnictví. Zvýšené výdaje na zbrojení rovněž mohou znamenat blížící se konflikt, či už probíhající konflikt v části země, což může mít opět negativní dopad na výkon demokracie.

Co do vědomí autora, ještě nebyla prováděna studie, která by se zabývala negativní vlivem tzv. kletby přírodních zdrojů na demokracii,

⁴² „Odhaduje se, že středně velká organizace občanské společnosti s 30 – členným personálem a 80 dobrovolníky v jihoafrické provincii KwaZulu-Natal bude ztrácet kvůli AIDS jednoho až dva zaměstnance a jednoho až dva dobrovolníky ročně“ (Mattes. 2003: 9).

pouze studie týkající se negativního vztahu ropy a demokracie.⁴³ Kletba přírodních zdrojů patří k již tradičním teoriím, které se ale týká negativních dopadů na ekonomiku. Tato práce ale vychází z teorie, že ekonomická situace země následně ovlivňuje její demokratičnost (tzv. endogeneous democratization), tudíž se v práci předpokládá, že kletba přírodních zdrojů se negativně projevuje i na demokracii. Existuje bezpočet studií, které se zabývají negativním vlivem přírodních zdrojů, například Collier a Hoeffler (2002) zkoumají vliv přírodních zdrojů na zahájení války, Tavares (2003) zahrnuje binární proměnnou vývozce ropy ve své regresi na míru korupce. Válka a korupce patří k faktorům, které škodí správnému fungování demokracie, existuje tedy dostatek důvodů, proč očekávat, že závislost země na exportu primárních surovin se může negativně projevovat na demokratičnosti země. Export primárních surovin je v práci používán ve formě podílu na vývozu zboží (merchandise export), který zahrnuje i transportní náklady. Bohužel kvůli statistickým nepřesnostem u některých zemí dochází k tomu, že u nich vychází více jak stoprocentní podíl vývozu primárních surovin na vývozu zboží. Použití exportu v jiné agregátní formě nepomáhá, jelikož v takovém případě dochází k překročení stoprocentního podílu zase u jiných zemí.

Použití proměnné splátky dluhů v poměru k HDP vychází z podobné logiky jako v případě výdajů na armádu. Pokud státy vydají příliš velkou část svého rozpočtu na obsluhu dluhu, tak tyto finance chybí v jiných výdajových oblastech jako školství a zdravotnictví. Tyto oblasti podle teorií, ze kterých tato práce vychází, mají přímý vliv na demokratičnost země. Na druhou stranu fakt, že stát splácí, může mít souvislost se stabilní a tedy demokratickou vládou, která je schopna splácet své dluhy, či dluhy svých předchůdců. Za určitou hranicí by se ovšem měl projevovat již jen negativní efekt. Tato proměnná zahrnuje pouze splátky a splácené úroky dlouhodobých vnějších dluhů, úroky na krátkodobé vnější dluhy a splátky úvěru od MMF.

⁴³ Například Rossova práce citována již dříve v této studii.

3.3.Deskriptivní charakteristiky proměnných

V přílohách tabulce 3 lze nalézt hodnoty deskriptivních charakteristik všech proměnných používaných v modelu. Minima a maxima obou indexů demokracie naznačují, že země subsaharské Afriky využívají celý rozsah těchto indexů, tzv. se v této oblasti ve sledovaném období nacházeli jak zcela demokratické státy, tak i zcela nedemokratické. Medián obou indexů prozrazuje, že větší část pozorovaných let se obyvatelé nacházeli spíše v nedemokratických režimech. Z binárních proměnných právních systémů vyplývá, že 31 % zemí subsaharské Afriky má zvykový právní systém, či jeho smíšenou formu a 17 % muslimský právní systém či jeho smíšenou formu. Válka vyskytující se ve 14 % pozorování znamená, že v přepočtu na každou ze 48 zemí subsaharské Afriky připadají téměř tři roky války, tzv. jako kdyby každá země v dvacetiletém sledovaném období válčila tři roky.

Největší podíl populace nakažených virem HIV se nachází v Botswaně, která patří spíše k lépe hodnoceným zemím z hlediska demokracie, a činí 16, 15% populace, ovšem jedná se pouze o střední odhad, v realitě může být poměr vyšší i nižší. V průměru žije 35 % subsaharské populace ve městech, nejvíce 87,7 % žije v Džibutsku a nejméně měla Rwanda, 5,4 % v roce 1990 (v roce 2009 už to bylo přes 18 %). Průměrný subsaharský stát vydává 2, 51 % HDP na armádu, přičemž nejvíce vydala Eritrea v roce 1999 a to téměř 40 % svého HDP. Export primárních surovin průměrné subsaharské země tvoří 61 % jejího celkového vývozu zboží, u maxima si lze všimnout nesmyslné hodnoty 1000 %. Tato hodnota připadá na Sierra Leone, přičemž tato země se po celé sledované období pohybuje nad 100 % vývozu zboží, ale jedná se ojedinělý úkaz, ostatní země překročí 100 % hranici maximálně o několik procent. Největší splátka dluhu v přepočtu na HDP patřila Libérii, jedné zemí HIPC (Vysoce zadluženým chudým zemím), která v roce 2008 splatila dluhy ve výši 110 % svého HDP, v tom samém roce dostala rovněž rozvojovou pomoc ve formě oddlužení ve výši 81 % HDP. Alokace rozvojové pomoci do jednotlivých skupin se podobá rozložení rozvojové pomoci v grafu 1, nejvíce jde

průměrně 3,1 % HDP na podporu hospodářství, 2,4 % na podporu institucí, téměř shodně na oddlužení a vzdělání se zdravotnictvím (1,4 %, resp. 1,3 %) a nejméně na podporu neziskových organizací.⁴⁴

4. Model

V této části bude představen model, pomocí kterého bude práce ověřovat platnost svých hypotéz. Základním vztahem, který se snaží práce prokázat, je vliv jednotlivých druhů pomoci, které v modelu figurují jako nezávislé proměnné, na závislou proměnnou hodnocení demokracie dle indexů Polity IV Project a Freedom House. K tomuto účelu práce používá regresní metodu nejmenších čtverců (MNC), model vypadá následovně:

$$Democracy_t^i = \beta_0 + \beta_n \left[\frac{(X_{n,t-1}^i + X_{n,t-2}^i + X_{n,t-3}^i + X_{n,t-4}^i + X_{n,t-5}^i)}{5} \right] + \beta_m X_{m,t}^i + \varepsilon_t^i$$

Závislou proměnnou je míra demokracie státu i v čase t . Model využívá klouzavých průměrů pro proměnné zastupující druhy rozvojové pomoci, podílu obyvatelstva nakažených virem HIV na celkové populaci, podíl městského obyvatelstva, podíl armádních výdajů na HDP, export primárních surovin v poměru k exportu zboží, poměr splátek dluhů k HDP. Koeficienty těchto proměnných zastupuje v modelu parametr β_n , který se vztahuje k vektoru klouzavých průměrů jednotlivých proměnných X_n . Základní model využívá pětiletých klouzavých průměrů, ale bude prováděno modelování i s tříletými klouzavými průměry. $X_{n,t-s}^i$ zastupuje proměnnou n pro zemi i , ze které se v modelu vytváří klouzavý průměr, zpožděnou v čase t o hodnotu s (s nabývá hodnot od jedné do pěti). Parametr β_m zastupuje koeficienty zbývajících proměnných m , z nichž se nevytváří klouzavé průměry, jedná o binární proměnné zvykové právní systém, muslimský právní systém, ropa, válka a poválečné období. ε_t^i představuje náhodnou složku regresního modelu. Na konec jsou všechny klouzavé průměry upraveny do logaritmické formy z důvodu snadnější a

⁴⁴ Průměrně méně než 0,1 %, maximální podíl rozvojové pomoci na podporu NGO v poměru k HDP činil 2,5 %.

smysluplnější interpretace výsledků. Celkově jsou provedeny čtyři modely, pro každý index míry demokracie jsou vytvořeny regrese s pětiletými a tříletými klouzavými průměry. Co do vědomí autora, ještě v žádné studii zabývající se rozvojovou pomocí nebyly regrese modelovány za pomoci klouzavých průměrů.

5. Interpretace výsledků

Po odhadnutí modelu pomocí MNČ je možné zamítnout nulovou hypotézu o nevýznamnosti modelu na jednoprocenní hladině významnosti (P - hodnota $< 0,001$), což platí pro všechny čtyři modely. Koeficienty determinace (R^2) vyšly o 13 % vyšší u modelů s hodnocením demokracie dle Freedom House, kde se u modelu s pětiletými klouzavými průměry podařilo vysvětlit 56,9 % variability dat. U hodnocení demokracie dle Polity IV rovněž dosáhl vyššího koeficientu determinace model s pětiletými klouzavými průměry, vysvětlil 43,8 % variability dat. Výsledné koeficienty nezávislých proměnných a jejich p -hodnoty se nacházejí v tabulce A. Vzhledem k opačné logice způsobu hodnocení obou indexů, je třeba také číst výsledky opačným způsobem. Pokud se nachází ve výsledcích koeficient se zápornou hodnotou v modelu se závislou proměnnou Polity IV, tak to znamená, že nezávislá proměnná má negativní vliv na demokracii. U modelů s hodnocením dle Freedom House je třeba číst výsledky opačně, neboli koeficient se zápornou hodnotou znamená, že nezávislá proměnná má pozitivní vliv na demokracii. Hodnoty koeficientů u hodnocení demokracie dle Freedom House by měly být zpravidla nižší, jelikož Freedom House má bodové rozpětí podstatně menší.

Modely jak s hodnocením demokracie dle Polity IV, tak dle Freedom House, dochází v zásadě k obdobným závěrům, třebaže tím, že v modelu s demokracií dle Freedom House vychází více významných proměnných, lze nalézt malé rozdíly. V modelu s demokracií dle Polity IV se u všech významných proměnných nachází očekávaný vliv na demokracii. Mezi modely s tříletými a pětiletými klouzavými průměry se vyskytují jen

Tabulka A: Koeficienty modelů odhadnuté pomocí MNČ

	<i>Demokracie dle Polity IV</i>		<i>Demokracie dle Freedom House</i>	
	<i>3-leté klouzavé průměry</i>	<i>5-leté klouzavé průměry</i>	<i>3-leté klouzavé průměry</i>	<i>5-leté klouzavé průměry</i>
Konstanta	-4.564* (0.072)	-0.383 (0.890)	12.542*** (<0.001)	11.852*** (<0.001)
Zvykové právo	1.264** (0.044)	1.397** (0.044)	-1.008*** (0.002)	-0.964*** (0.007)
Muslimské právo	-4.126*** (<0.001)	-4.485*** (<0.001)	1.949*** (<0.001)	2.690*** (<0.001)
Ropa	-4.199*** (<0.001)	-4.233*** (<0.001)	1.521*** (<0.001)	1.322*** (<0.001)
Válka	-1.298 (0.149)	-1.492 (0.126)	1.911*** (<0.001)	1.355*** (0.007)
Období po válce (2roky)	0.052 (0.959)	0.323 (0.779)	1.284** (0.011)	0.792 (0.177)
Log podíl HIV infikovaných na populaci	-0.013 (0.953)	-0.063 (0.787)	-0.196* (0.071)	-0.213* (0.078)
Log podíl městského obyvatelstva	2.409*** (<0.001)	1.438** (0.040)	-1.682*** (<0.001)	-1.923*** (<0.001)
Log armádní výdaje/HDP	-0.877** (0.018)	-0.820** (0.034)	0.496*** (0.009)	0.486** (0.017)
Log export primárních surovin/merchandise export	-0.242** (0.038)	-0.242* (0.051)	0.196*** (0.001)	0.143** (0.030)
Log splátek dluhů/HDP	0.043 (0.887)	0.383 (0.268)	0.414*** (0.008)	0.426** (0.019)
Log oddlužovací Aid/HDP	-0.044 (0.761)	0.200 (0.227)	0.114 (0.123)	0.065 (0.453)
Log institucionální Aid/HDP	-0.557* (0.076)	-1.108*** (0.004)	0.447*** (0.006)	0.899*** (<0.001)
Log NGO Aid/HDP	-0.108 (0.514)	-0.107 (0.583)	0.138 (0.102)	0.116 (0.258)
Log hospodářská Aid/HDP	-0.174 (0.593)	-0.162 (0.670)	-0.685*** (<0.001)	-1.030*** (<0.001)
Log lidský kapitál Aid/HDP	1.011*** (0.001)	1.135** (0.029)	-0.563*** (0.005)	-0.862*** (0.001)
Počet pozorování	332	304	339	307
R ²	0,411	0,438	0,545	0,569

V závorkách se nacházejí p-hodnoty. * indikuje 10 % hladinu významnosti, ** 5 % hladinu významnosti, *** 1 % hladinu významnosti.

minimální rozdíly. Výsledky odhadu modelu s pětiletými klouzavými průměry ukazují, že země s muslimským právním systémem má téměř o 4,5 bodu nižší hodnocení demokracie, obdobný dopad na demokracii má i přítomnost ropy v zemi. Negativní vliv mají rovněž proměnné armádních výdajů a exportu primárních surovin, průměrný růst armádních výdajů v poměru k HDP v předchozích pěti letech o 1 % znamená o 0,82 bodu nižší hodnocení demokracie, resp. o 0,242 v případě růstu podílu exportu primárních surovin a exportu zboží. Naopak průměrný růst obyvatelstva

žijícího ve městě o 1 % za předchozích pět let znamená růst o 1,438 bodu hodnocení demokracie. Co se týče hlavních sledovaných proměnných, významně vychází rozvojová pomoc ve prospěch lidského kapitálu a rozvojová pomoc na podporu institucionálního prostředí, ovšem každá s jiným dopadem na demokracii. Růst rozvojové pomoci s cílem posílit institucionální prostředí v průměru o 1 % za předchozích pět let snižuje hodnotu demokracie o 1,108 bodu. Naopak růst rozvojové pomoci na podporu lidského kapitálu průměrně o 1 % během předchozích pěti let má za následek posílení demokracie. Tyto výsledky potvrzují platnost čtvrté hypotézy a naopak vyvrací platnost první hypotézy. Vysvětlení negativního vlivu institucionální rozvojové pomoci může být několik. Jedno z možných vysvětlení by mohlo být, že investice do státní správy přinášejí méně hmatatelné výsledky, obzvláště s nedostatečnými evaluačními nástroji, a finance jsou používány především na služby, jejichž náklady na pořízení jsou snadněji zmanipulovatelné. To by vedlo ke korupci a snaze udržet si pozici ve státní správě, tedy úředníci by se mohli snažit zabránit demokratizaci země, která by je mohla připravit o lukrativní pozici. Další vysvětlení podává už zmiňované tvrzení Alastaira Smithe (2008), podle kterého rozvojová pomoc nemůže být efektivní, pokud se nachází v rozporu se zájmy vládnoucí elity. A institucionální rozvojová pomoc směřující na zlepšení fungování státní správy představuje takový typ rozvojové pomoci.

Modely se závislou proměnnou demokracie dle Freedom House dávají obdobné výsledky, ale v těchto modelech se vyskytuje více významných proměnných. Na první pohled je významný negativní vliv binární proměnné války, která má podle předpokladů větší významnost právě v modelu s demokracií dle Freedom House. Co se týče modelu s pětiletými klouzavými průměry, proměnná podíl obyvatelstva nakažených virem HIV nabývá významu na 10 % hladině významnosti, ovšem s překvapivě pozitivním výsledkem na demokracii. Toto zjištění patrně souvisí s tím, že v zemích jižní Afriky, které dosahují v Africe jedny z nejvyšších úrovní demokracie, také došlo k nejmasivnější pandemii viru HIV. A přestože se zatím nevyplnily předpovědi o destruktivních účincích

AIDS na politický systém, nelze tuto možnost vyloučit do budoucna. Další odlišnost oproti modelu s demokracií dle Polity IV spočívá ve významnosti proměnné splátky dluhů v poměru k HDP. Splátky dluhů mají negativní vliv na demokracii dle Freedom House, jejich průměrný růst o 1 % v předchozích pěti letech snižuje hodnocení demokracie o 0,426 bodu. Jak institucionální rozvojová pomoc, tak rozvojová pomoc na podporu lidského kapitálu mají obdobný vliv na demokracii jako v modelu s demokracií dle Polity IV. Zde se ovšem přidává ještě rozvojová pomoc na podporu hospodářského růstu, která má pozitivní vliv na demokracii v zemi. Růst hospodářské rozvojové pomoci průměrně o 1 % v předchozích pěti letech zvyšuje hodnocení demokracie o 1,03 bodu. Model s demokracií dle Freedom House potvrzuje kromě čtvrté hypotézy i hypotézu třetí a jako model s demokracií dle Polity IV vyvrací platnost hypotézy první. Ani v jednom modelu se nepotvrdila platnost druhé hypotézy, což je pravděpodobně dáno obecně podstatně nižším objem financí v porovnání s ostatními zkoumanými druhy rozvojové pomoci. Dalším důvodem může být fakt, že proměnná rozvojové pomoci na podporu NGO kvůli nedostatečným datům neobsahuje všechny objemy rozvojové pomoci, jaké by podle představ autora této práce měla.

6. Robustnost a testování výsledků

V této části bude model testován z hlediska Gauss-Markovových předpokladů⁴⁵ a rovněž bude testována jeho citlivost a robustnost. Multikolinearita se v modelech nevyskytuje a ani nebyla pozorována žádná výrazná korelace mezi vysvětlujícími proměnnými navzájem. Na základě Durbin-Watsonova testu je třeba zamítnout nulovou hypotézu o neexistenci autokorelace, tedy v modelu se vyskytují sériově závislé náhodné složky a jedná se o pozitivní závislost. Není překvapením, že se v modelu vyskytuje autokorelace, panelová data, v nichž se vyskytují setrvačné časové řady, mají sklon k autokorelaci. Hodnocení demokracie je veličina, která se jen

⁴⁵ Více informací ke Gauss-Markovovým předpokladům lze nalézt v Lejnarová et al. (2009).

pomalou změnu v čase, a tak bylo možné předvídat sériovou nezávislost náhodných složek.

Na základě provedení Whiteova testu je nutné zamítnout nulovou hypotézu o homoskedasticitě, v modelech se tedy vyskytuje heteroskedasticita. Dle Lejnarová et al. (2009) s heteroskedasticitou v modelu při velkém počtu pozorování zůstává odhad asymptoticky nestranný a konzistentní, ovšem není asymptoticky vydatný. „To znamená, že jsme mohli určit danou exogenní proměnnou jako nevýznamnou, i když je ve skutečnosti významná, popřípadě naopak“ (Lejnarová et al. 2009: 142). Aby bylo možné potvrdit významnost či nevýznamnost proměnných, byl model otestován metodou Heteroskedasticita opravena a výsledky těchto výpočtů se nacházejí v tabulkách 9 a 10. V modelu s pětiletými klouzavými průměry dochází k malým změnám, proměnná armádních výdajů ztrácí svoji významnost a proměnná válka se stává významná na 1 % hladině významnosti. Co je důležité, obě sledované proměnné rozvojové pomoci, které byly významné v původním modelu, jsou významné i nadále. I v opakované regresi na demokracii dle Freedom House s pětiletými klouzavými průměry pomocí metody *Heteroskedsticita opravena* dochází k malým změnám, opět proměnná výdajů na armádu ztrácí na významu, který naopak získává proměnná období po válce. Významnost ztrácí i proměnná podíl populace nakažené virem HIV. Důležité je, že se opět neztratila významnost proměnných rozvojové pomoci, ba právě naopak, významnost získala i proměnná rozvojové pomoci na podporu NGO. Růst tohoto druhu rozvojové pomoci o 1 % v předchozích pěti letech snižuje hodnocení demokracie dle Freedom House o 0,241 bodu, což by vyvracelo druhou hypotézu této práce.

V tabulkách 7 a 8 jsou modely testovány na robustnost a citlivost, z tabulky je patrné, že modely jsou poměrně robustní, kdy postupné přidávání proměnných mění významnost pouze proměnným poválečné období a podíl populace nakažené virem HIV, částečně jsou také nestabilní proměnná splátky dluhu a v modelu s demokracií dle Polity IV proměnná válka. Přidávání proměnných zvyšuje vysvětlující schopnost modelu, což

dokazuje rostoucí koeficient determinace. Jedinou výjimkou je přidání proměnných válka a poválečné období do modelu s demokracií dle Polity IV, jelikož tím se vysvětlující schopnost modelu téměř nemění, což nejspíše souvisí i nekonzistentností těchto dvou proměnných při změnách v modelu. Důvody tohoto chování zejména pro proměnnou válka již byly v předchozím textu diskutovány.

Závěr

Cílem této práce bylo zjistit směr a sílu vlivu rozvojové pomoci na úroveň demokratických praktik zemí přijímajících rozvojovou pomoc. K dosažení tohoto cíle byla v práci použita regresní metoda nejmenších čtverců v kombinaci s klouzavými průměry. Práce zkoumala tento vztah na datech 48 zemí subsaharské Afriky v období po ukončení studené války, konkrétněji v letech 1990 až 2009. Práce se od většiny ostatních studií zabývajících se efektivitou rozvojové pomoci liší především disagregovaným přístupem k rozvojové pomoci, kterou rozděluje do čtyř skupin a také, že zohledňuje rozdíl mezi slíbeným množstvím rozvojové pomoci (*commitment*), a skutečně poskytnutým objemem rozvojové pomoci (*disbursement*), třebaže kvůli nedostatku dat o skutečně poskytnutém objemu se jedná pouze o odhad skutečného množství. Práce rozčlenila rozvojovou pomoc do čtyř skupin tak, aby co možná nejvíce odpovídaly hypotézám stanoveným v úvodu práce:

- 1) rozvojová pomoc zaměřená na zkvalitnění institucionálního prostředí a demokratických procedur zvyšuje demokratickou úroveň státu (podporuje demokracii buď přímo, či prostřednictvím následného přilákání dalších finančních toků do země)
- 2) podpora občanské společnosti, neziskových organizací vede ve svém důsledku k zvýšení demokratické úrovně v zemi
- 3) podpora hospodářství zvyšuje úroveň demokracie v zemi (zlepšuje životní úroveň lidí, kteří následně mohou projevovat i větší zájem o chod a fungování státu)
- 4) rozvojová pomoc na podporu vzdělání a zdravotnictví zvyšuje demokratickou úroveň státu (vzdělanější a zdravější lidé mají větší předpoklady, aby se zajímali o svá občanská práva a správu státu, čili tento druh pomoci souvisí s podporou růstu lidského kapitálu)

Rozvojová pomoc byla tedy roztříděna v souladu s vyjmenovanými hypotézami na rozvojovou pomoc zacílenou na podporu institucionálního prostředí, na podporu občanské společnosti a nevládních organizací, na podporu hospodářského rozvoje a na podporu lidského kapitálu (vzdělání a zdravotnictví). Přesné rozdělení lze nalézt v přílohách v tabulce 5. Jako závislá proměnná figuruje míra demokracie, kterou zastupují index Polity IV Project a index organizace Freedom House. Jelikož oba indexy mají koncept demokracie poněkud odlišný i výsledky obou modelů se liší. Polity IV Project konceptualizuje demokracie především z hlediska institucionálního, kdy hledí zejména na způsob obsazování exekutivy, nastavení omezení exekutivy a míru soutěživosti v rámci politického systému.

Index Polity IV Project se pohybuje v rozmezí -10 až 10, kdy 10 značí nejdemokratičtější režim a -10 nejvíce autoritativní režim. Polity IV Project nehodnotí demokracii politických systémů ve stádiu mezivládí a bezvládí, což způsobuje snížení významnosti binární proměnné válka, jelikož chybějící hodnocení demokracie a válka jsou spolu mírně korelovány. Freedom House chápe demokracii jako dodržování politických práv a občanských svobod, přičemž si hledí zejména toho, do jaké míry politický systém výkon standardních politických práv a občanských svobod umožňuje. Oba indexy Freedom House poskytují hodnocení v rozmezí 1 až 7, kdy 7 značí nejméně demokratický režim z hlediska obou veličin. Z indexů Freedom House byl pro potřeby práce vytvořen prostým součtem index jeden pohybující se v rozmezí 2 až 14. Ze způsobu ohodnocování je patrné, že vyšší koeficient v modelu s Polity IV znamená vyšší demokratičnost, kdežto vyšší koeficient v modelu s Freedom House menší demokratičnost. Proto se i výsledky modelů musí číst opačně, kdy záporné znaménko u Polity IV znamená negativní vliv, kdežto u Freedom House pozitivní vliv.

Model byl odhadnut pomocí metody nejmenších čtverců v kombinaci s použitím klouzavých průměrů u nebinárních proměnných, klouzavé průměry jsou koncipovány jako tříleté a pětileté pro oba typy

závislých proměnných. Hlavním cílem práce bylo zjistit vliv jednotlivých druhů rozvojové pomoci na demokracii, což se odrazilo v definovaných hypotézách. Model se závislou proměnnou demokracie dle Polity IV Project potvrzuje platnost čtvrté hypotézy, což znamená, že rozvojová pomoc na podporu vzdělání a zdravotnictví má za následek růst míry demokracie. Podle odhadů modelu průměrný růst rozvojové pomoci na podporu lidského kapitálu o 1 % v předchozích pěti letech způsobuje růst míry demokracie o 1,135 bodu. Čtvrtou hypotézu rovněž potvrzuje model s demokracií dle Freedom House, kdy stejný růst této proměnné zvyšuje míru demokracie o 0,862 bodu. Zjištění souvisí pravděpodobně s tím, že zdravější a vzdělanější lidé mají větší zájem o fungování politického systému a mohou se tak dožadovat posílení svých občanských a politických práv.

Naopak oba modely vyvrací první hypotézu a nachází negativní vliv rozvojové pomoci na podporu institucionálního prostředí. Průměrný růst pomoci na podporu institucionálního prostředí o 1 % v předchozích pěti letech snižuje hodnocení demokracie dle Polity IV o 1,108 bodu a hodnocení demokracie dle Freedom House o 0,899 bodu. Výsledek napovídá o tom, že rozvojová pomoc na podporu institucí je spíše používána stávajícími režimy na upevnění svého postavení a posílení své moci. Model s demokracií dle Freedom House navíc potvrzuje platnost třetí hypotézy o pozitivním vlivu rozvojové pomoci podporující hospodářství na míru demokracie v zemi, tedy se jedná o potvrzení endogenní teorie demokracie. Průměrný růst hospodářské rozvojové pomoci v předchozích pěti letech o 1 % zvyšuje míru demokracie dle Freedom House o 1,030 bodu. Obyvatelé země s lepší ekonomickou situací se mohou začít starat více i o svá občanská a politická práva a vyžadovat jejich dodržování. Lépe situované obyvatelstvo si může dovolit více se sdružovat do nezávislých organizací a angažovat se více na občanské společnosti.

Otázkou zůstává, proč podobný vliv není pozorován i v modelu s demokracií dle Polity IV. Nejpravděpodobnější vysvětlení spočívá v tom, že zlepšení hospodářské situace ještě neznamená, že se zvýší soutěživost v politickém systému. Lépe situované obyvatelstvo sice může mít větší

požadavky na svá práva, ale také může svoji zlepšenou ekonomickou situaci přičítat k dobru stávající vládě a umožnit ji tak být nadále u moci, alespoň tedy v krátkém období jako je pětileté, které sleduje tato práce. V rozdílně pozorovaném vlivu rozvojové pomoci se tak nejspíše odráží odlišné pojetí demokracie mezi oběma indexy. Druhou hypotézu o pozitivním vlivu podpory nevládních organizací a občanské společnosti nepotvrdil žádný z modelů, což možná způsobil fakt, že skupina tohoto druhu rozvojové pomoci nezahrnuje data o všech rozvojových projektech, které by podle záměru autora této práce měla.

Modely jsou poměrně robustní, avšak na druhou stranu také obsahují nestabilní proměnné podíl populace nakažených virem HIV, splátka dluhů v poměru k HDP a v modelu s demokracií dle Polity IV i proměnnou válka, což je ale dáno především často chybějícími daty hodnocení demokracie dle Polity IV v případě, kdy se v zemi vyskytuje ozbrojený konflikt. Jelikož všechny odhadnuté modely obsahují autokorelaci a heteroskedasticitu náhodné složky, což na jednu stranu má jisté dobré vlastnosti, jako je asymptoticky nestranný a konzistentní odhad, ovšem na druhou stranu tento odhad není asymptotický vydatný. Proto byl u všech variant ještě proveden odhad metodou *Heteroskedasticita opravena*. Výsledky tohoto odhadu nejen, že potvrdily předchozí výsledky⁴⁶, tedy významnost institucionální rozvojové pomoci, rozvojové pomoci na podporu lidského kapitálu a v případě modelu s demokracií dle Freedom House i hospodářské rozvojové pomoci, ale i vyvrátily druhou hypotézu. Podle těchto výsledků, rozvojová pomoc na podporu nevládních organizací má negativní vliv na demokracii, což by potvrdilo tvrzení Mercera (2002) o škodlivosti nevládních organizací podporovaných zvnějšku skrze rozvojovou pomoc.

Bodový rozdíl vlivu proměnných na demokracii dle Polity IV a dle Freedom House je pochopitelný, jelikož index Freedom House má nižší rozpětí bodového hodnocení demokracie, a tak by koeficienty v modelu s demokracií dle Freedom House měly být v průměru nižší než koeficienty v

⁴⁶ Jedinou výjimkou byla institucionální rozvojová pomoc v modelu s demokracií dle Polity IV a tříletými klouzavými průměry.

modelu s demokracií dle Polity IV. Lze si také všimnout, že koeficienty u druhů rozvojové pomoci jsou jak u modelu s demokracií dle Polity IV, tak i dle Freedom House, vyšší ve variantách používajících pětileté klouzavé průměry než ve variantách s tříletými klouzavými průměry, tudíž že vliv rozvojové pomoci roste s délkou sledovaného období, což by potvrzovalo myšlenku Clemense et al. (2004), že dopady rozvojové pomoci se projevují až v delším období: „dárce užije jeden milión dolarů ke stavbě silnice, další ke stavbě několika základních škol. Jak silnice, tak i školy jsou dokončeny během jednoho roku ... pokud bude výzkumník provádět evaluaci za dva roky, změří dopad silnice, která už bude umožňovat transport, na produktivní část kapitálu. Avšak zcela opomine dopad škol na produktivní část kapitálu ... jeho odhad vlivu dvou investovaných miliónů dolarů bude zkreslený směrem dolů“ (Clemens et al. 2004: 11). Ani tato práce si nedělá ambice, že by zachytila celkový přínos z investované rozvojové pomoci, avšak pokud ti, co rozhodují o poskytnutí rozvojové pomoci, se rozhodují na základě takto omezených výsledků, tak to může mít negativní dopad na rozvojový svět.

Summary

This study aimed to find out the direction and strength of influence of development aid on a level of practicing democracy in the countries receiving development aid. In order to achieve this aim the regression method of ordinary least square was applied in this work. The study was exploring this relationship on data of 48 countries of Sub-Saharan Africa during period starting after the end of the Cold War, more specifically from 1990 to 2009. This study is differentiating from most of other development aid studies by disaggregated approach to the development aid, which divides into four groups and by taking account of difference among commitment and disbursement of development aid. Because of incomplete data of disbursement, this data had to be estimated. Development aid was divided into four groups corresponding as much as possible to the hypotheses defined in the introduction of the study:

- 1) Development aid oriented on quality improvement of institutional environment and democratic procedures increases democracy level of receiving country (it supports democracy either straightforwardly or through subsequent attraction of finance flows to country)
- 2) The support of civil society, non-governmental organizations results in increasing of level of democracy in the receiving country
- 3) Support of economy increases level of democracy in receiving country (it improves standard of living of citizens who consequently can devote more interest in the functioning of their state)
- 4) Development aid promoting education and health increases democratic level of the receiving country (more educated and healthy citizens suppose dispose more interest in their civil rights and performance of their state, this type of aid coincidences with promoting of human capital)

Therefore development aid was categorized in accordance with these defined hypotheses. The groups of aid consist of aid promoting institutional environment, aid supporting civil society and non-governmental organizations, aid promoting economic growth and aid promoting human

capital (education and health). The exact allocation is possible to find in the table number 5. The dependent variable is level of democracy, as proxy of dependent variable stand evaluation of democracy by Polity IV Democracy or evaluation of democracy by Freedom House. Since both indexes have a different concept of democracy in certain way, therefore the results of both models are different. Polity IV Project sees democracy from institutional perspective, when it pays special attention to the mode of appointing of executive power, imposed constraints on executive and degree of competition within political system.

Polity IV Project's index ranges from -10 to 10, when 10 means most democratic regime and -10 means most authoritative regime. Polity IV Project does not evaluate level of democracy of political regimes in case of interregnum and anarchy. This fact causes lower significance of dummy variable war since missing values of democracy and war are slightly correlated. Freedom House sees democracy as protecting system of political rights and civil liberties and it pays special attention to what extent political system enable performance of standard political rights and civil liberties. Both indexes of Freedom House offer evaluation ranging from 1 to 7, when 7 is attributed to the least democratic regime from perspective of both indexes. For study's needs one index was created from indexes of Freedom House which ranges from 2 to 14. It is clear that because of mode of evaluation the higher coefficient in the Polity IV model means higher level of democracy and on the contrary, the higher coefficient in the Freedom House model means lower level of democracy. That is why is necessary to read both results in different ways, when in Polity IV model negative sign means negative influence whereas in Freedom House it means positive influence.

Model was estimated with ordinary least squares in combination with moving averages in case of no-dummy variables, moving averages were constructed in a form of three and five year long moving averages for both dependent variables. The main purpose of the study has been to find out the influence of defined types of development aid and they are related to

defined hypotheses. Model with dependent variable as democracy by Polity IV Project confirms the fourth hypothesis; this means that development aid promoting education and health care results in growth of democracy level. According to estimates of the model average growth of development aid promoting human capital by 1 % in previous five years causes growth of democracy level by 1,135. At same time the model with democracy by Freedom House confirms the fourth hypothesis as well, when the same growth of this variable increases democracy level by 0,862. This finding probably relates to the fact that more healthy and more educated people are more interested in functioning of political system as well as they can call for improvement in their civil and political rights.

Contrarily both models disproved first hypothesis and at the same time they find negative influence of development aid supporting institutional environment. Average growth of aid supporting institutional environment by 1 % in previous five years decreases level of democracy by Polity IV by 1,108 and level of democracy by FreedomHouse by 0,899. The results indicate that development aid targeting support of institutions is misused by incumbents to reinforce own positions and to strengthen their power. Furthermore, the model with democracy by Freedom House confirms the validity of the third hypothesis about positive influence of development aid promoting economic growth on democracy level. Average growth of economic development aid by 1 % in previous five years increases level of democracy by Freedom House by 1,030. Inhabitants of the country with better economic standard can start taking care of their civil and political rights and call for protection of these rights. Wealthier population is able to associate in non-governmental organizations and participate in civil society in larger way.

There is still question why similar influence is not observed in model with democracy by polity IV. The most probable explanation lies on the situation when better economic performance does not collude with higher competitiveness of political system. Even though wealthier population can call for more rights, they can attribute better economic performance to the

credit of incumbent government, therefore citizens in such mood can enable to incumbents keep the office, at least in so short period of five years as this study explores. Probably the different concept of democracy between both indexes causes the observed difference in influence of economic development aid. The second hypothesis about positive influence of supporting of non-governmental organizations and civil society is not confirmed by any model. This could be caused by the fact that group of this type of development aid does not include data of all development projects as it should according to author's intention.

Models are quite robust, but on the other side they contain non-stable variables as ratio of population infected by HIV, debt service to GDP and in model with democracy by Polity IV also the variable war what is caused mostly by missing data of democracy by Polity IV in case of armed conflict in the country. Since all estimated models contain autocorrelation and heteroskedasticity of random component, on the one side it means the estimation has some good characteristics as it is asymptotically unbiased and consistent, but on the other side this estimation is not asymptotically efficient. This is the reason why the estimation of all four variants was carried out by method Heteroskedasticity corrected. Not only that these results of this estimation confirm previous results⁴⁷, more specifically they confirm the significance of institutional development aid, development aid promoting human capital and in case of model with democracy by Freedom House also economic development, but the results disprove second hypothesis. According to these results, the development aid supporting non-governmental organizations has negative influence on democracy. Therefore this observation confirms argumentation of Mercer (2002) about harmful effects of non-governmental organizations supporting from outside through development aid.

The point difference of influence of variables on democracy between models with democracy either by Polity IV or by Freedom House is

⁴⁷ The only exception was institutional development aid in model with democracy by Polity IV and with tree year moving avarages.

understandable since the index of Freedom House has lower range of point evaluation, so the coefficients in the model with democracy by Freedom House should have in average lower values than the coefficients in the model with democracy by Polity IV. It can be noticed that coefficients of all types of development aid in model with democracy by Polity IV as well as in model with democracy by Freedom House are higher in options with five-year moving averages than in options with three-year moving averages. Therefore influence of development aid grows with duration of observed period, which would confirm the idea of Clemens et al. (2004) that impacts of development aid can be detected even in next periods: "Suppose a donor uses a million dollars to build a road in a given country, and another million to build several primary schools. Both the road and the schools are complete within one year ... If she does it two years later, she is likely to be able to measure a significant part of the impact of the road, which will already be carrying factors and products to and fro as part of the public capital stock. She will miss almost entirely, however, the impact of the schools on the productive capital stock ... Her estimate of the returns to the entire \$2 million portfolio is biased sharply downwards"(Clemens et al. 2004: 11). Even this study does not have ambition to detect overall benefit of invested development aid, however if the people, who decide about providing of development aid, decide on the basis of such limited results, so it can have negative impact on developing world.

Seznam literatury a dalších zdrojů

- Alesina, Alberto a Dollar, David. Who Gives Foreign Aid to Whom and Why? *Journal of Economic Growth*, No. 5 (March 2000), 33-63.
- Barro, Robert J. 1999. Determinants of Democracy. *Journal of Political Economy* 107 (S6), 158 – 183.
- Boix, Carles a Stokes, Susan C. 2003. Endogenous Democratization. *World Politics* 55, July 2003, s. 517 – 549.
- Boone, Peter, Politics and the effectiveness of foreign aid. *European Economic Review*, 1996, No. 40, s. 289 – 329.
- Bosin, Yury V. 2007. *Measuring Democracy: Approaches and Challenges Associated With Developing Democratic Indices*. William and Kathy Hybl International Fellow on Democracy Studies.
- Boyce, James K. a Ndikumana Leonce. 1998. Congo's Odious Debt: External Borrowing and Capital Flight in Zaire. *Development and Change*, Vol. 29 (1998), 195-217.
- Brown, Stephen. 2005. Foreign Aid and Democracy Promotion: Lessons from Africa. *The European Journal of Development Research*, Vol. 17, No. 2, June 2005, s. 179 – 198.
- Burnside, Craig a Dollar, David, Aid, Policies and Growth. *The American Economic Review*. 2000, Volume 90, No. 4, September, s. 847 – 868.
- Clemens, Michael A., Radelet, Steven, Bhavnani, Rikhil. 2004. *Counting chickens when they hatch: The short-term effect of aid on growth*. Center for Global Development, Working Paper No. 44.
- Collier, Paul and Hoeffler, Anke. 2002. On the Incidence of Civil War. *Journal of Conflict Resolution*, Vol. 46, 13–28.
- Correlates of War. „The New list of COW wars.“ Dostupné na: http://www.correlatesofwar.org/COW2%20Data/WarData_NEW/WarList_NEW.pdf (29. 4. 2012).
- Daalgard, Carl-Johan, Hansen, Henrik a Tarp, Finn. On the Empirics of Foreign Aid and Growth. *The Economic Journal*, 2004, No. 114 (July), s. 191 – 216.

- De Mesquita, Bruce Bueno a Downs, George W. 2005. Development and Democracy. *Foreign Affairs*, Vol. 84, No.5 (September/October), 77 – 86.
- Diamond, Larry. 1994. Rethinking Civil Society: Toward Democratic Consolidation. *Journal of Democracy*, Vol. 5, No. 3 (July 1994), 6 – 17.
- Diamond, Larry, Linz, Juan J., Lipset, Martin Seymour. 1995. Introduction: What Makes for Democracy? In: *Politics in developing countries: comparing experiences with democracy*. Eds. Diamond, Larry, Linz, Juan J., Lipset, Martin Seymour. Boulder: Lynne Rienner, 2. vydání, 1 – 66.
- Diamond, Larry. 2001. What Civil Society Can Do To Reform, Deepen, And Improve Democracy. Hoover Institution. Dostupné na: <http://www.stanford.edu/~ldiamond/papers/civJap.pdf> (15. 3. 2012).
- Djankov, Simeon, Montalvo, Jose G., Reynal-Querol, Marta, Does Foreign Aid Help? *Cato Journal*. 2006, Volume 26, No. 1, Winter, Dostupné na: www.cato.org/pubs/journal/cj26n1/cj26n1-1.pdf (12. 2. 2012)
- Glaeser, Edward L., Ponzetto, Giacomo a Shleifer, Andrei. 2006. Why Does Democracy Need Education? Working Paper 12128, National Bureau of Economic Research.
- Goldsmith, Arthur A. 2001. Foreign Aid and Statehood in Africa. *International Organization*, Vol. 55, No. 1 (Winter 2001), s. 123 – 148.
- Gu, Guan-Fu. 1983. Soviet Aid to the Third World an Analysis of Its Strategy. *Soviet Studies*, Vol. 35, No. 1 (January, 1983), s. 71 – 89.
- Jubilee. 2006. Fact Sheet: Liberia's Debt. October 2006. Jubilee USA Network.
- Knack, Stephen, Does Foreign Aid Promote Democracy? *International Studies Quarterly*, 2004, Vol. 48, No. 1 (March), s. 251-266.
- Lejnarová, Šárka, Ráčková, Adéla, Zouhar, Jan. 2009. *Základy ekonomie v příkladech*. Nakladatelství Oeconomica.
- Lipset, Martin Seymour. 1959. Some Social Requisites of Democracy: Economic Development and Political Legitimacy. *The American Political Science Review*, Vol. 53, No. 1 (Mar., 1959), s. 69 – 105.

Mattes, Robert. 2003. Healthy Democracies? The potential impact of AIDS on democracy in Southern Africa. Institute for Security Studies Paper 71, April 2003.

Mercer, Claire. 2002. NGOs, civil society and democratization: a critical review of the literature. *Progress in Development Studies* 2, No. 1, s. 5 – 22.

Mkandawire, Thandika, Aid, Accountability, and Democracy in Africa. *Social Research*. 2010, Volume 77, No. 4, Winter, s. 1149 – 1182.

Narayan, Paresh Kumar, Narayan, Seema a Smyth, Russell. 2011 Does Democracy facilitate economic growth or does economic growth facilitate democracy? An empirical study of Sub-Saharan Africa. *Economic Modelling* 28, s. 900 – 910.

Nielsen, Richard a Nielson, Daniel. 2009. Lending Democracy: How Governance Aid Improves Governance. příspěvek prezentovaný na výroční konferenci ISA s podtitulem: *Exploring The Past, Anticipating The Future* dne 15. 2. 2009 v New Yorku.

OECD. 2011. „*Development: Aid increases, but with worrying trends.*“ Dostupné na:

http://www.oecd.org/document/29/0,3746,en_21571361_44315115_47519517_1_1_1_1,00.html (12. 3. 2012)

OSN. 2004. „*The rule of law and transitional justice in conflict and post-conflict societies.*“ Report of the Secretary General, S/2004/616. Dostupné na: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N04/395/29/PDF/N0439529.pdf?OpenElement> (5. 3. 2012).

Polity IV Project. 2010. Political Regime Characteristics and Transitions, 1800-2009, Dataset User's Manual. Dostupné na: <http://www.systemicpeace.org/inscr/p4manualv2009.pdf> (1. 5. 2012).

Przeworski, Adam. 2004. „Democracy and Economic Development“. In: *Political Science and the Public Interest*. Eds. Edward D. Mansfield a Richard Sisson, Columbus: Ohio State University Press, 300 – 324.

Przeworski, Adam a Limongi, Fernando. 1997. Modernization: Theories and Facts. *World Politics* 49, No. 2, 155 – 183.

Reinikka, Ritva a Svensson, Jakob. Local Capture: Evidence from a Central Government Transfer Program in Uganda. *The Quarterly Journal of Economics*, 2004, May, s. 679 – 805.

Ross, Michael L. 2001. Does Oil Hinder Democracy? *World Politics* 53, April 2001, 325 – 361.

Samarasinghe, S.W.R. de A. 1994. Series on Democracy and Health: Democracy and Democratization in Developing Countries. Data for Decision Making Process, Harvard School of Public Health.

Sarkees, Meredith Reid. The COW Typology of War: Defining and Categorizing Wars (Version 4 of the Data). Dostupné na:

http://www.correlatesofwar.org/COW2%20Data/WarData_NEW/COW%20Website%20-%20Typology%20of%20war.pdf (29. 4. 2012).

Sarkees, Meredith Reid a Frank Wayman. 2010. Resort to War: 1816 - 2007. CQ Press.

Siegle, Joseph. 2007. Effective Aid Strategies to Support Democracy in Africa. Příspěvek pro konferenci „Africa Beyond Aid“, June 24-26, Brussels Belgium.

Smith, Alastair. The Perils of Unearned Income. *The Journal of Politics*, 2008, Volume 70, No. 3 (July), s. 780 – 793.

Sorensen, Georg. 2010. “Democracy and Democratization”. In: *Handbook of Politics: State and Society in Global Perspective*. Eds. Leicht, Kevin T. a Jenkins, J. Craig. New York: Springer, 441 – 458.

Tavares, José. Does foreign aid corrupt? *Economic Letters*, 2003, No. 79, 99 – 106.

Internetové zdroje

AidData. *About AidData*. Dostupné na:

<http://www.aiddata.org/content/index/about> (29. 4. 2012).

AidDatab. *AidData's Sector Coding Scheme*. Dostupné na:

http://www.aiddata.org/weceem_uploads/_ROOT/File/Coding%20Scheme/AidData%20Coding%20Scheme.pdf (30. 4. 2012).

OECD. 2003. „*Official development assistance (ODA)*.“ Dostupné na:
<http://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=6043> (12. 3. 2012).

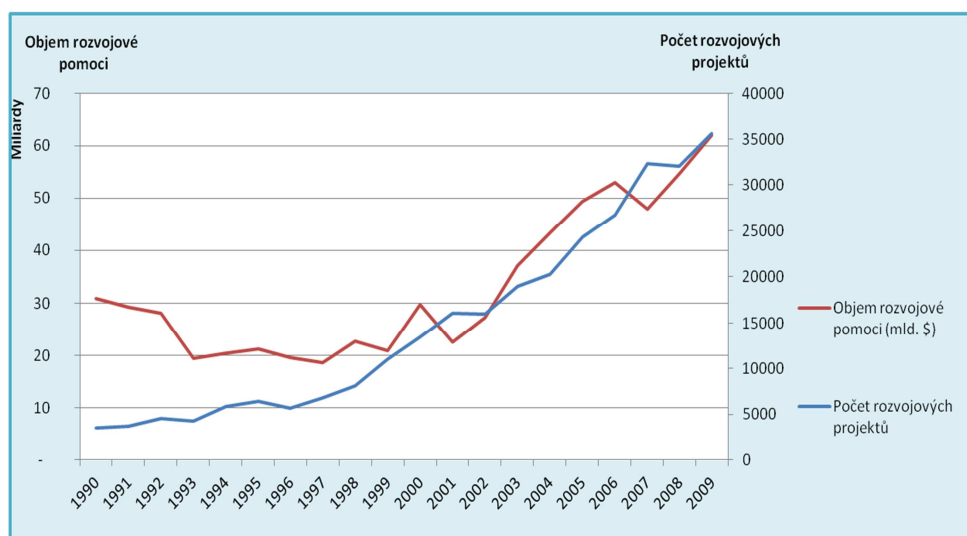
OECD bez data. Development Assistance Committee (DAC). Dostupné na:
http://www.oecd.org/document/1/0,3746,en_2649_33721_46662849_1_1_1_1,00.html (29. 4. 2012).

University of Ottawa. JuriGlobe – World Legal Systems. Dostupné na:
<http://www.juriglobe.ca/eng/index.php> (29. 4. 2012).

UN Millennium Project. *The 0.7% target: An in-depth look*. Dostupné na:
<http://www.unmillenniumproject.org/press/07.htm> (15. 4. 2012)

Přílohy

Graf 1: Počet rozvojových projektů a Objem rozvojové pomoci

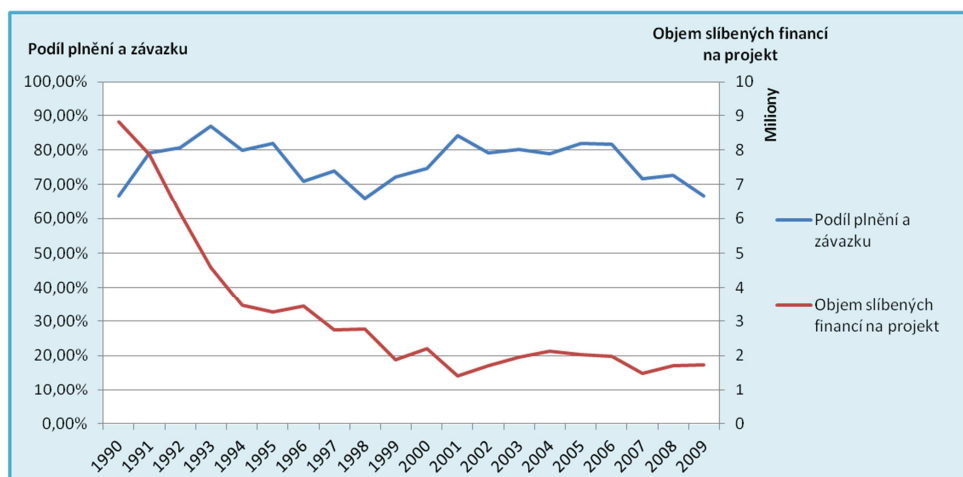
Zdroj: vlastní výpočty (v cenách roku 2009)

Tabulka 1: Počet rozvojových projektů a Objem slíbené rozvojové pomoci

	Počet projektů	Objem slíbené rozvojové pomoci
1990	3508	30 938 535 479
1991	3704	29 180 542 635
1992	4565	28 049 393 775
1993	4253	19 496 454 614
1994	5901	20 482 606 042
1995	6478	21 271 060 954
1996	5712	19 662 974 220
1997	6771	18 649 697 290
1998	8124	22 651 559 705
1999	11054	20 940 848 502
2000	13483	29 707 393 043
2001	16020	22 546 376 912
2002	15976	27 217 308 447
2003	18967	37 143 367 629
2004	20237	43 321 249 504
2005	24275	49 370 366 006
2006	26736	52 901 820 367
2007	32356	47 939 956 088
2008	32054	54 560 628 224
2009	35596	61 960 667 062

Zdroj: vlastní výpočty (v cenách roku 2009)

Graf 2: Podíl plnění a závazku a Objem slíbených financí v přepočtu na projekt

Zdroj: vlastní výpočty (v cenách roku 2009)

Tabulka 2: Podíl plnění a závazků a Objem slíbených financí na projekt

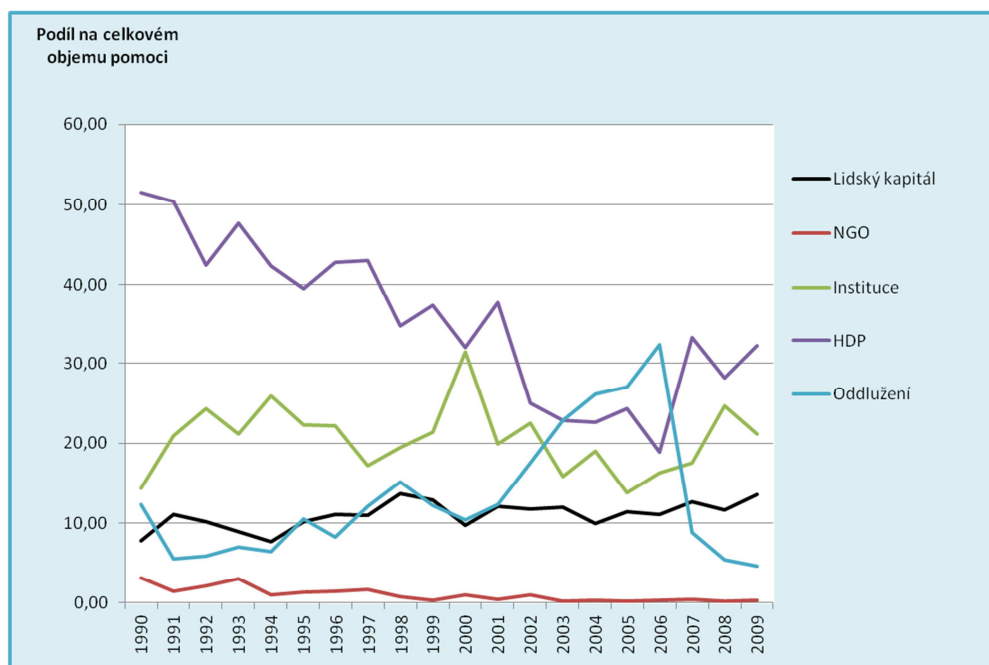
	Podíl plnění a závazku	Objem slíbených financí na projekt (USD)
1990	66,70%	8 819 423
1991	79,25%	7 878 116
1992	80,63%	6 144 446
1993	86,85%	4 584 165
1994	80,00%	3 471 040
1995	82,03%	3 283 585
1996	71,05%	3 442 397
1997	73,99%	2 754 349
1998	65,94%	2 788 227
1999	72,30%	1 894 414
2000	74,80%	2 203 322
2001	84,21%	1 407 389
2002	79,09%	1 703 637
2003	80,24%	1 958 315
2004	78,82%	2 140 695
2005	81,80%	2 033 795
2006	81,67%	1 978 674
2007	71,84%	1 481 640
2008	72,77%	1 702 147
2009	66,87%	1 740 664

Zdroj: vlastní výpočty (v cenách roku 2009)

Tabulka 3: Deskriptivní charakteristiky proměnných

Proměnná	Průměr	Medián	Minimum	Maximum
Demokracie dle Polity IV project	0.37	-1.00	-10.00	10.00
Demokracie dle Freedom House	9.01	9.00	2.00	14.00
Zvykové právo	0.31	0.00	0.00	1.00
Muslimské právo	0.17	0.00	0.00	1.00
Ropa	0.27	0.00	0.00	1.00
Válka	0.14	0.00	0.00	1.00
Poválečné období (2roky)	0.06	0.00	0.00	1.00
Podíl HIV infikovaných na populaci	0.0281	0.0151	0.0001	0.1615
Podíl městského obyvatelstva	35.84	35.19	5.40	87.70
Armádní výdaje/HDP	2.51	1.63	0.10	39.61
Export primárních surovin/Export zboží	0.61	0.61	0.00	10.17
Splátky dluhů/HDP	0.037	0.023	0.000	1.109
Oddlužovací Aid/HDP	0.014	<0.001	0.000	0.958
Institucionální Aid/HDP	0.024	0.013	0.000	0.531
NGO Aid/HDP	<0.001	<0.001	0.000	0.025
Hospodářská Aid/HDP	0.031	0.022	0.000	0.338
Lidský kapitál Aid/HDP	0.013	0.008	0.000	0.156

Zdroj: vlastní výpočty

Graf 3: Podíl typů pomoci na celkovém objemu (%)

Zdroj: vlastní výpočty (v cenách roku 2009)

Tabulka 4: Podíl typů pomoci na celkovém objemu (%)

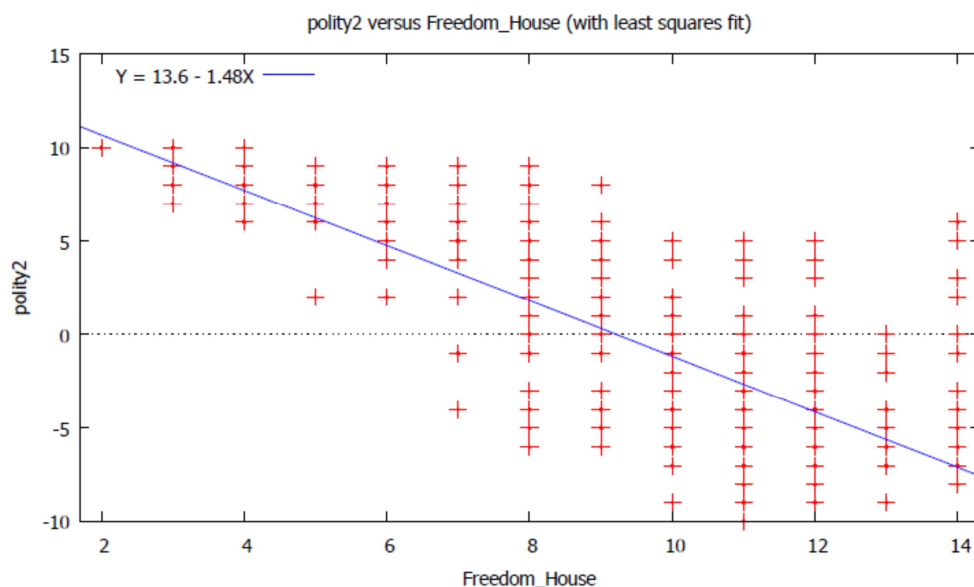
	Lidský kapitál	NGO	Instituce	HDP	Oddlužení
1990	7,79	3,09	14,36	51,48	12,31
1991	11,05	1,45	20,94	50,37	5,50
1992	10,17	2,11	24,37	42,46	5,83
1993	8,90	3,03	21,21	47,63	7,04
1994	7,65	0,98	25,91	42,34	6,49
1995	10,20	1,28	22,34	39,46	10,51
1996	11,06	1,48	22,21	42,79	8,27
1997	10,96	1,62	17,19	42,97	12,07
1998	13,64	0,76	19,48	34,71	15,12
1999	12,89	0,28	21,42	37,38	12,25
2000	9,71	1,00	31,45	31,99	10,44
2001	12,05	0,41	19,87	37,64	12,29
2002	11,77	0,96	22,55	25,00	17,57
2003	12,01	0,19	15,88	22,86	22,89
2004	9,90	0,35	19,00	22,59	26,17
2005	11,42	0,23	13,78	24,33	27,07
2006	11,07	0,34	16,30	18,94	32,42
2007	12,62	0,43	17,51	33,29	8,80
2008	11,59	0,24	24,71	28,16	5,46
2009	13,58	0,34	21,12	32,23	4,60

Zdroj: vlastní výpočty

Tabulka 5: Rozdělení typů rozvojové pomoci do skupin

Rozdělení pomoci do skupin dle autora	Lidský kapitál	NGO	Instituce	HDP
Základní typy pomoci dle AidData	Vzdělání	Komunikace	Vláda a občanská společnost	Dodávka vody a hygiena
	Zdravotnictví	Podpora NGO	Sociální služby	Dopravní infrastruktura
			Rozpočtová podpora	Energie
				Bankovní a finanční služby
				Obchod a ostatní služby
				Zemědělství, lesnictví a rybolov
				Průmysl, hornictví a stavebnictví
				Obchodní politika a turismus
				Ostatní (především urbanismus)

Graf 5: Korelace hodnocení demokracie dle Polity IV Project proti hodnocení demokracie dle Freedom House

Zdroj: vlastní výpočet (výstup z programu Gretl)

Tabulka 6: Rozdělení zemí dle práva

Zvykové právo	Muslimské právo	Ostatní
Botswana	Džibutsko	Angola
Kamerun	Eritrea	Benin
Ghana	Gambia	Burkina Faso
Lesotho	Keňa	Burundi
Libérie	Mauretánie	Kapverdy
Malawi	Nigérie	Středoafriická republika
Mauritius	Somálsko	Komory
Namibie	Súdán	Čad
Sierra Leone		Pobřeží Slonoviny
Seychely		DR Kongo
Jižní Afrika		Republika Kongo
Tanzanie		Rovníková Guinea
Uganda		Etiopie
Zambie		Gabon
Zimbabwe		Guinea
		Guinea-Bissau
		Madagaskar
		Mali
		Mozambik
		Niger
		Rwanda
		Svatý Tomáš a Princův os.
		Senegal
		Svazijsko
		Togo

Zdroj: vlastní rozdělení dle informací University of Ottawa

Tabulka 7: Robustnost modelů se závislou proměnnou demokracie dle Polity IV

	Závislá proměnná - demokracie dle Polity IV							
			5 - leté klouzavé průměry			3 - leté klouzavé průměry		
Konstanta	1,241***	1,399***	-5,400***	-6,358**	-0.383	12,386***	13,578***	-4.564*
	(<0.001)	(<0.001)	(<0.001)	(0.015)	(0.890)	(<0.001)	(<0.001)	(0.072)
Zvykové právo	2,170***	2,099***	3,379***	3,473***	1.397**	-2,011***	-1,956***	1.264**
	(<0.001)	(<0.001)	(<0.001)	(<0.001)	(0.044)	(<0.001)	(<0.001)	(0.044)
Muslimské právo	-2,578***	-2,436***	-2,727***	-3,418***	-4.485***	1,653***	1,087***	-4.126***
	(<0.001)	(<0.001)	(<0.001)	(<0.001)	(<0.001)	(<0.001)	(<0.001)	(<0.001)
Ropa	-4,008***	-3,764***	-4,286***	-4,597***	-4.233***	1,805***	2,061***	-4.199***
	(<0.001)	(<0.001)	(<0.001)	(<0.001)	(<0.001)	(<0.001)	(<0.001)	(<0.001)
Válka		-1,988***	-1,838***	0,138***	-1.492	2,745***	1,693	-1.298
		(<0.001)	(0.005)	(0.883)	(0.126)	(0.005)	(0.977)	(0.149)
Období po válce (2roky)		-0,033	-0,204	2,743**	0.323	1,468	0,400**	0.052
		(0.963)	(0.789)	(0.015)	(0.779)	(0.758)	(0.018)	(0.959)
Log podíl HIV infikovaných na populaci			-0,646***	-0,417**	-0.063	0,170***	-0,048*	-0.013
			(<0.001)	(0.046)	(0.787)	(<0.001)	(0.054)	(0.953)
Log podíl městského obyvatelstva			1,259***	2,484***	1.438**	-0,923***	-1,490***	2.409***
			(0.002)	(<0.001)	(0.040)	(<0.001)	(<0.001)	(<0.001)
Log armádní výdaje/HDP				-0,967***	-0.820**		0,820***	-0.877**
				(0.007)	(0.034)		(<0.001)	(0.018)
Log export primárních surovin/merchandise export				-0,272**	-0.242*		0,197***	-0.242**
				(0.032)	(0.051)		(0.009)	(0.038)
Log splátek dluhů/HDP				0,567*	0.383		0,141	0.043
				(0.090)	(0.268)		(0.513)	(0.887)
Log oddlužovací Aid/HDP					0.200			-0.044
					(0.227)			(0.761)
Log institucionální Aid/HDP					-1.108***			-0.557*
					(0.004)			(0.076)
Log NGO Aid/HDP					-0.107			-0.108
					(0.583)			(0.514)
Log hospodářská Aid/HDP					-0.162			-0.174
					(0.670)			(0.593)
Log lidský kapitál Aid/HDP					1.135**			1.011***
					(0.029)			(0.001)
Počet pozorování	864	864	616	362	304	696	425	332
R ²	0,201	0,212	0,323	0,389	0,438	0,312	0,385	0,411

Tabulka 8: Robustnost modelů se závislou proměnnou demokracie dle Freedom House

	Závislá proměnná - demokracie dle Freedom House							
			5 - leté klouzavé průměry			3 - leté klouzavé průměry		
Konstanta	8,565***	8,189***	12,358***	14,274***	11,852***	-6,217***	-8,968***	12,542***
Konstanta	(<0.001)	(<0.001)	(<0.001)	(<0.001)	(<0.001)	(<0.001)	(<0.001)	(<0.001)
Zvykové právo	-1,478***	-1,352***	-2,183***	-2,100***	-0,964***	3,170***	3,410***	-1,008***
	(<0.001)	(<0.001)	(<0.001)	(<0.001)	(-0,007)	(<0.001)	(<0.001)	-0,002
Muslimské právo	1,800***	1,433***	1,613***	1,254***	2,690***	-3,000***	-3,104***	1,949***
	(<0.001)	(<0.001)	(<0.001)	(0.006)	(<0.001)	(<0.001)	(0.010)	(<0.001)
Ropa	2,245***	1,831***	1,745***	2,054***	1,322***	-4,339***	-4,605***	1,521***
	(<0.001)	(<0.001)	(<0.001)	(<0.001)	(<0.001)	(<0.001)	(<0.001)	(<0.001)
Válka		2,894***	2,541***	1,467***	1,355***	-1,756***	-0,025***	1,911***
		(<0.001)	(<0.001)	(0.003)	(0.007)	(<0.001)	(<0.001)	(<0.001)
Období po válce (2roky)		1,684***	1,618***	0,210	0,792	-0,227***	2,380	1,284**
		(<0.001)	(<0.001)	(0.718)	(0.177)	(<0.001)	(0.423)	(0.011)
Log podíl HIV infikovaných na populaci			0,208***	-0,035	-0,213*	-0,596**	-0,360	-0,196*
			(0.005)	(0.747)	(0.078)	(0.012)	(0.616)	(0.071)
Log podíl městského obyvatelstva			-0,863***	-1,726***	-1,923***	1,538***	2,811***	-1,682***
			(<0.001)	(<0.001)	(<0.001)	(<0.001)	(<0.001)	(<0.001)
Log armádní výdaje/HDP				0,788***	0,486**		-1,080***	0,496***
				(<0.001)	(0.017)		(<0.001)	(0.009)
Log export primárních surovin/merchandise export				0,167**	0,143**		-0,289***	0,196***
				(0.013)	(0.030)		(<0.001)	(<0.001)
Log splátek dluhů/HDP				0,136	0,426**		0,184	0,414***
				(0.440)	(0.019)		(0.330)	(0.008)
Log oddlužovací Aid/HDP					0,065			0,114
					(0.453)			(0.123)
Log institucionální Aid/HDP					0,899***			0,447***
					(<0.001)			(0.006)
Log NGO Aid/HDP					0,116			0,138
					(0.258)			(0.102)
Log hospodářská Aid/HDP					-1,030***			-0,685***
					(<0.001)			(<0.001)
Log lidský kapitál Aid/HDP					-0,862***			-0,563***
					(<0.001)			(0.005)
Počet pozorování	957	957	645	367	307	731	434	339
R ²	0,231	0,326	0,397	0,483	0,569	0,400	0,483	0,545

Tabulka 9: Heteroskedasticita opravena – demokracie dle Polity IV

	Klouzavé průměry	
	3-leté	5-leté
Konstanta	-8,630*** (<0.001)	-2,767 (0.189)
Zvykové právo	1,580*** (0.005)	1,855*** (0.001)
Muslimské právo	-4,071*** (<0.001)	-5,114*** (<0.001)
Ropa	-4,319*** (<0.001)	-4,600*** (<0.001)
Válka	-0,544 (0.224)	-2,464*** (<0.001)
Období po válce (2roky)	-0,016 (0.981)	-1,189 (0.198)
Log podíl HIV infikovaných na populaci	-0,061 (0.735)	-0,239 (0.236)
Log podíl městského obyvatelstva	3,793*** (<0.001)	1,977*** (<0.001)
Log armádní výdaje/HDP	-0,484** (0.045)	-0,262 (0.391)
Log export primárních surovin/merchandise export	-0,137*** (<0.001)	-0,154*** (<0.001)
Log splátek dluhů/HDP	-0,552*** (0.005)	0,010 (0.968)
Log oddlužovací Aid/HDP	-0,248*** (0.007)	-0,020 (0.861)
Log institucionální Aid/HDP	-0,199 (0.395)	-0,853*** (0.003)
Log NGO Aid/HDP	-0,075 (0.566)	-0,072 (0.596)
Log hospodářská Aid/HDP	-0,014 (0.956)	-0,204 (0.488)
Log lidský kapitál Aid/HDP	1,428*** (<0.001)	1,418*** (<0.001)
Počet pozorování	332	304
R ²	0,781	0,888

Zdroj: Vlastní výpočty

Tabulka 10: Heteroskedasticita opravena – demokracie dle Freedom House

	Klouzavé průměry	
	3-leté	5-leté
Konstanta	11,669*** (<0.001)	13,491*** (<0.001)
Zvykové právo	-1,139*** (<0.001)	-1,191*** (<0.001)
Muslimské právo	2,366*** (<0.001)	3,652*** (<0.001)
Ropa	1,049*** (<0.001)	0,923*** (<0.001)
Válka	1,939*** (<0.001)	1,463*** (<0.001)
Období po válce (2roky)	1,701*** (<0.001)	1,166** (0.011)
Log podíl HIV infikovaných na populaci	-0,125 0.12241	-0,087 (0.333)
Log podíl městského obyvatelstva	-1,774*** (<0.001)	-2,447*** (<0.001)
Log armádní výdaje/HDP	0,345** (0.014)	0,131 (0.393)
Log export primárních surovin/merchandise export	0,201*** (<0.001)	0,081*** (0.006)
Log splátek dluhů/HDP	0,093 (0.360)	0,304** (0.012)
Log oddlužovací Aid/HDP	0,025 (0.667)	0,055 (0.447)
Log institucionální Aid/HDP	0,383*** (0.006)	0,825*** (<0.001)
Log NGO Aid/HDP	0,131* (0.071)	0,241*** (<0.001)
Log hospodářská Aid/HDP	-0,667*** (<0.001)	-1,320*** (<0.001)
Log lidský kapitál Aid/HDP	-0,494*** (0.005)	-0,846*** (<0.001)
Počet pozorování	339	307
R ²	0,810	0,807

Zdroj: Vlastní výpočty

Schválený projekt diplomové práce

Industrializované země mají povinnost ke státům, které se pustily do demokratizace. Každý musí pochopit, že je to rozvojová pomoc, co bude podporovat demokracii a lidská práva ... dozor a monitorování voleb není dlouhodobá záruka přechodu k demokracii ani k dodržování lidských práv. Musíme zajít ještě dál. Musíme pomoci státům změnit určité mentality a přesvědčit je, aby se pustily do strukturálních reforem. OSN musí být schopna těmto státům poskytnout pomocné prostředky, aby jim umožnila přizpůsobit instituce nutným způsobem, vzdělávat své občany, školit úřednictvo a vyvinout regulatorní systém uzpůsobený na podporu demokracie a ochrany lidských práv.⁴⁸

Zkoumání vztahu rozvojové pomoci a demokracie nemá příliš dlouhou historii, jelikož do konce studené války převažovala představa existence trade-off mezi demokracií a hospodářským růstem, kdy cílem rozvojové pomoci bylo podpořit především hospodářský růst. Obecně se považoval hospodářský růst chudších rozvojových zemí za neslučitelný s demokracií a podle tehdejších představ se po letech hospodářského růstu a růstu životní úrovně měla demokracie dostavit jaksi přirozeně sama. Z tohoto důvodu nejběžněji zkoumaným vztahem u rozvojové pomoci byl její vztah k hospodářskému růstu. Situace se začala výrazněji měnit až v po ukončení studené války a zejména v posledních patnácti letech, což zapříčinilo především chování skandinávských států, které začaly jako jedny z prvních zabudovávat do svého rozhodování o poskytnutí rozvojové pomoci podmíněné mechanismy týkající se úrovně dodržování základních lidských práv, občanských svobod či úrovně demokratických praktik.⁴⁹

Téma vztahu rozvojové pomoci a demokracie je tedy stále ještě nové, v České republice téměř neprobádané, zejména pomocí kvantitativní analýzy, kterou bude tato práce používat. Téma bylo vybráno jednak i z důvodu, že akademická obec stále ještě nedospěla k jednoznačnému

⁴⁸ Butrus Butrus Ghali, dostupné na:

<http://www.aidh.org/Forum/Unesco/DOCS/BoutrosGhaliE.html>

⁴⁹ Severské země oficiálně přijaly podmínky týkající se lidských práv v roce 1988 a ostatní západní dárce je následovali během let 90. (Nielsen. 2009: 4).

názoru na efektivitu rozvojové pomoci⁵⁰, a tedy zkoumání v této oblasti stále ještě může být přínosné. Zaostávání afrického kontinentu za zbytkem světa je význačné téma ve světové politice a rozvojová pomoc má podpořit tento region, a třebaže se už poslalo na jeho podporu mnoho miliard amerických dolarů, kýžené výsledky se stále nedostavují, otázka tudíž zní, je rozvojová pomoc ta správná cesta? O Africký region se autor zajímá již od bakalářského stupně, kdy jsem napsal například práce na téma kolonialismu v Africe, či vztahu EU a Maghrebu, a jelikož o efektivitě rozvojové pomoci se poslední dobou začíná čím hlasitěji diskutovat, rád by pomocí analýzy tyto názory ověřil a podložil je věrohodnými výsledky. K uchopení tématu byla zvolena kvantitativní metoda, jelikož kvantifikace rozvojové pomoci k tomu přímo vybízí, kdy lze přesně dohledat kolik a na jaký účel byla pomoc poskytnuta. Samozřejmě se kvantifikací připravujeme o bohatost dat oproti kvalitativní analýze a numerické vyjádření úrovně demokracie není ideální a všeříkající, ale na druhou stranu zjištění míry vlivu určitého faktoru potřebujeme podepřít jistými statistickými argumenty. Přínos práce může být jak na poli metodologickém, kdy se stále ještě hledá nejvhodnější metoda ke změření efektivity rozvojové pomoci na demokracii, tak na poli empirickém, kdy z empirických dat bude vyvozena odpověď na tuto otázku světové politiky.

Cílem této práce bude zjistit směr a sílu vlivu rozvojové pomoci na úroveň demokratických praktik v zemích přijímající rozvojovou pomoc. Zkoumaná oblast se omezí na státy subsaharské Afriky, tedy na všechny africké státy vyjma arabských států severní Afriky, které náleží spíše do regionu Blízkého Východu a které se od zbytku Afriky odlišují větší hospodářskou vyspělostí, bližším postavením k Evropě, demografickými charakteristikami či například revolučními procesy v poslední době. Zkoumané období, z něhož budou vycházet data, začíná rokem 1990 po ukončení studené války a skončí rokem 2008, časový úsek je zvolen jednak

⁵⁰ Oficiální rozvojová pomoc (ODA) ze zemí patřící do DAC v roce 2010 činila 129 miliard USD, což představuje ovšem jen 0,32 % hrubého národního produktu (HNP) zemí DAC (OECD 2011), třebaže se tyto státy v 70. letech zavázaly na Valném shromáždění OSN, že budou posílat do rozvojových zemí 0,7 % svého HNP.

z důvodu, že rozvojová pomoc před ukončením studené války měla za cíl především podporu hospodářského růstu a ne podporu demokracie a zejména protože rozvojová pomoc v této etapě dějin sloužila hlavně k rozšíření velmocenské sféry vlivu, a jednak z čistě praktického důvodu – pro dostatek dat týkajících se rozvojové pomoci. Jelikož většina rozvojové pomoci obvykle nenese nálepku „na podporu demokracie“, bude třeba nalézt jakési transmisní mechanismy, kdy určitá kategorie rozvojové pomoci má ve svém konečném důsledku vliv na zvyšování demokratické úrovně v zemi. Pro potřeby práce je rozvojová pomoc rozdělena do čtyř kategorií, z nichž následně vyplývají i hypotézy. Jedná se o tyto čtyři kategorie – rozvojová pomoc na podporu 1) institucionálního prostředí (zahrnuje rozvojové programy na podporu politických stran, výkonu soudnictví, organizaci demokratických voleb, atd.), 2) občanské společnosti a neziskových organizací, 3) hospodářství a infrastruktury a 4) vzdělání a zdravotnictví.

Práce bude mít tedy za cíl otestovat následující hypotézy:

- 1) rozvojová pomoc zaměřená na zkvalitnění institucionálního prostředí⁵¹ a demokratických procedur zvyšuje demokratickou úroveň státu (podporuje demokracii buď přímo, či prostřednictvím následného přilákání dalších finančních toků do země)
- 2) podpora občanské společnosti, neziskových organizací vede ve svém důsledku k zvýšení demokratické úrovně v zemi
- 3) podpora hospodářství zvyšuje úroveň demokracie v zemi (zlepšuje životní úroveň lidí, kteří následně mohou projevovat i větší zájem o chod a fungování státu)
- 4) rozvojová pomoc na podporu vzdělání a zdravotnictví zvyšuje demokratickou úroveň státu (vzdělanější a zdravější lidé mají větší předpoklady, aby se zajímali o svá občanská práva a správu státu)

Otázka zní, proč by příliv levných peněz nebo dokonce peněz úplně zdarma měl vůbec mít negativní vliv na úroveň demokracie? Vždyť se stále ozývá, že je do Afriky třeba poslat další a další peníze. Na tuto otázku

⁵¹ Do této kategorie patří i podpora na snižování korupčního prostředí.

odpovídá celá řada studií, které se zabývají africkou veřejnou správou. Ve své práci Peter Boone dochází k závěru, že dlouhodobé programy v letech 1971 až 1990 měly jen malý dopad na lidský rozvoj a investice, a že ve všech politických systémech se pomoc alokovala ve prospěch elity (Boone. 1996: 322-323). Dále zjistil, že pomoc způsobuje růst velikosti státního sektoru, kdy spotřeba vlády roste přibližně o tři čtvrtiny celkové rozvojové pomoci (Boone. 1996: 293). Reinikka zkoumal situaci školství v Ugandě, kde přestože 20 % rozpočtu státu jde oficiálně na školství, z těchto 20 % objemu vládních výdajů se na tento program dostane ke školám jen osmina oficiální částky, zbytek uvázne v rukou lokálních úředníků či politiků. Průzkum v ostatních afrických státech ukázal, že Uganda není výjimkou (Reinikka. 2004: 680). Alastair Smith připodobňuje rozvojovou pomoc ke zdrojům nerostných surovin, kdy tyto zdroje získané zdarma překážejí tranzici k demokracii, jelikož omezují vliv podnětů na vedoucí představitele státu, aby liberalizovali poskytování veřejných statků. Růst poskytování veřejných statků podle něj totiž má v dlouhém období za následek růst poptávky po těchto statcích ze strany obyvatelstva a vyšší pravděpodobnost změny režimu, tento vývoj se poté jen už těžce zastavuje, což je nepříznivé pro současné osoby u moci. Jenomže zdroje zdarma nenutí vládní lídry tolik předávat tyto zdroje svým občanům (Smith. 2008: 792), jako by tomu bylo v případě, kdy by tyto zdroje pocházely z daní vlastních občanů. Podle Djankova rozvojová pomoc nezvyšuje investice, ale má pozitivní vliv na vládní spotřebu. To podle něj způsobuje snadnost přístupu k těmto zdrojům, a tak ve výsledku rozvojová pomoc může zapříčinit rentu dobývací aktivity mezi stranami u moci. Navíc se vláda může rozhodnout utratit zdroje ve prospěch jedné skupiny na úkor jiné jako důsledek rentu dobývacího chování, což nelze označit za efektivní naložení se zdroji (Djankov. 2006: 16).

Práce bude zkoumat vztah rozvojové pomoci a demokracie pomocí kvantitativních metod, kdy prostřednictvím regresní analýzy bude měřen vliv na závislou proměnnou, kterou bude úroveň demokracie. Jako konkrétní metody budou určité využity metoda nejmenších čtverců (OLS) a

metoda dvoustupňových nejmenších čtverců (2SLS) při použití instrumentálních proměnných.⁵² Základní model vypadá takto:

$$Y_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 X_{i,t} + \beta_2 Z_{i,t} + \varepsilon_{i,t}$$

kdy proměnná $Y_{i,t}$ udává hodnocení demokratické úrovně státu i v čase t , $\beta_1 X_{i,t}$ značí vektor proměnných kategorií rozvojové pomoci, $\beta_2 Z_{i,t}$ je vektor kontrolních proměnných, u kterých se předpokládá vliv na $Y_{i,t}$ a nakonec náhodná složka $\varepsilon_{i,t}$. Mezi kontrolní proměnné budou zahrnuty například zpožděná proměnná úrovně demokracie v čase $t-1$, příliv zahraničních investic (FDI), objem remitend, etnická roztržštěnost v zemi, HDP na obyvatele, rozloha státu, míra gramotnosti, podíl vývozu primárních surovin na celkovém exportu, dummy proměnná USA, či možná i dummy proměnná Čína.⁵³ Z datasetu budou vyloučena data států, které v daném roce podstoupily ozbrojený konflikt či občanskou válku, což se bude zakládat na údajích databáze Correlates of War (COW).

Je třeba zmínit problém endogenity, jež se může v modelu vyskytnout, jelikož existuje možnost oboustranné kauzality závislé proměnné demokracie a nezávislé vysvětlující proměnné rozvojová pomoc, kdy státy poskytující pomoc, mohou do svého rozhodování o udělení grantu zahrnout očekávaný růst demokratické úrovně recipienta, protože mohou pochopitelně chtít, aby jejich dotace byla explicitně vnímána jako efektivní. Nielsen dokonce tvrdí, že tento rozhodovací proces může zajít až tak daleko, že si dárci mohou cíleně „vybírat vítěze“ (Nielsen. 2009: 11). V takovém případě by výsledky mohly být zkreslené, proto bude provedena i dvoustupňová regrese pomocí 2SLS prostřednictvím vhodných instrumentů.

Data pro hodnocení demokratické úrovně budou pocházet z datasetu Polity IV Project⁵⁴, který poskytuje větší škálu měření i více kategorií než

⁵² Je možné, že budou využity i další metody, jako například metoda *matching* použitá v článku *Lending Democracy* od Richarda Nielsena a Daniela Nielsona, což bude ovšem záležet na tom, jestli se podaří sehnat schopnější statistický software pro tuto pokročilejší kvantitativní metodu.

⁵³ Dummy proměnná Čína bude zahrnuta v případě nalezení vhodných a kompletních dat o rozvojové pomoci pocházející z Číny, zatím se to ovšem nepodařilo, jelikož Čína nepatří mezi donory ze skupiny DAC.

⁵⁴ Ještě není rozhodnuto, jestli se bude používat index obsažený přímo v Polity IV Project, či bude vytvořen z těchto dat vlastní index speciálně pro potřeby práce.

třeba hodnocení demokracie od organizace Freedom House. Data pro rozvojovou pomoc budou vycházet z projektu AidData, který poskytuje rozsáhlejší dataset než OECD, ale bohužel ještě neposkytuje údaje o poskytnuté pomoci od soukromých dárců a NGOs, což je teprve v plánu projektu, tudíž se mohou tyto data objevit v průběhu psaní této diplomové práce a poté by i byly následně použity.

V práci bude použit koncept oficiální rozvojové pomoci (ODA), který OECD definuje jako *oficiální toky financí, jejichž hlavním cílem je podpora ekonomického rozvoje a blahobytu rozvíjejících se států, které jsou charakteristické zvýhodněnou úrokovou mírou a podíl grantu nejméně 25 % na celkovém objemu poskytnutých financí* (OECD. 2003), tyto finance mohou být poskytnuty jak při bilaterální spolupráci (mezi vládami, vládními institucemi a vládními agenturami), tak multilaterálními institucemi.

Literatura zkoumající rozvojovou pomoc se zabývá zejména jejím vlivem na hospodářský růst. Literatury zabývající se vlivem rozvojové pomoci na demokracii je výrazně méně. Dosavadní literatura zatím nerozlišovala mezi rozvojovou pomocí před a po ukončení studené války, což lze považovat za mírný nedostatek, i když a druhou stranu je pochopitelné, že autoři se snaží využít co nejdelší časovou řadu a co největší panel. Ovšem tímto nerozlišováním si mohou vlastní výsledky zkreslovat, jelikož obě období se odlišovala částečně v cílech rozvojové pomoci, v hlavních poskytovatelích pomoci, či i podmínkách, které si dárci určovali dříve a stanovují nyní. Za další nedostatek, který vytýká již svým předchůdcům Nielsen, lze označit používání proměnné rozvojové pomoci v agregátní formě, viz například (Burnside 2000), (Daalgard 2004), (Djankov 2006) či Knack (2004), a při tom nezáleží, jestli je zkoumána vazba mezi rozvojovou pomocí a demokracií, nebo mezi rozvojovou pomocí a hospodářským růstem, v obou případech autoři počítají míru závislosti vysvětlované proměnné na rozvojové pomoci se všemi kategoriemi pomoci, ačkoliv nemají žádnou teorii podepřeno, proč by právě tato každá kategorie pomoci měla mít na závislou proměnnou vliv.

Seznam literatury a dalších zdrojů

Boone, Peter, Politics and the effectiveness of foreign aid. *European Economic Review*, 1996, No. 40, s. 289 – 329.

Burnside, Craig a Dollar, David, Aid, Policies and Growth. *The American Economic Review*. 2000, Volume 90, No. 4, September, s. 847 – 868.

Correlates of War. „*The New list of COW wars.*“ Dostupné na: http://www.correlatesofwar.org/COW2%20Data/WarData_NEW/WarList_NEW.pdf

Daalgard, Carl-Johan, Hansen, Henrik, Tarp, Finn, On the Empirics of Foreign Aid and Growth. *The Economic Journal*, 2004, No. 114 (July), s. 191 – 216.

Djankov, Simeon, Montalvo, Jose G., Reynal-Querol, Marta, Does Foreign Aid Help? *Cato Journal*. 2006, Volume 26, No. 1, Winter, Dostupné na: www.cato.org/pubs/journal/cj26n1/cj26n1-1.pdf

Knack, Stephen, Does Foreign Aid Promote Democracy? *International Studies Quarterly*, 2004, Vol. 48, No. 1 (March), s. 251-266.

Mkandawire, Thandika, Aid, Accountability, and Democracy in Africa. *Social Research*. 2010, Volume 77, No. 4, Winter, s. 1149 – 1182.

Nielsen, Richard a Nielson, Daniel, Lending Democracy: How Governance Aid Improves Governance. příspěvek prezentovaný na výroční konferenci ISA s podtitulem: *Exploring The Past, Anticipating The Future* dne 15. 2. 2009 v New Yorku.

OECD. 2003. „*Official development assistance (ODA).*“ Dostupné na: <http://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=6043>

OECD. 2011. „*Development: Aid increases, but with worrying trends.*“ Dostupné na: http://www.oecd.org/document/29/0,3746,en_21571361_44315115_47519517_1_1_1_1,00.html

Reinikka, Ritva, Svensson, Jakob, Local Capture: Evidence from a Central Government Transfer Program in Uganda. *The Quarterly Journal of Economics*, 2004, May, s. 679 – 805.

Smith, Alastair, The Perils of Unearned Income. *The Journal of Politics*, 2008, Volume 70, No. 3 (July), s. 780 – 793.